

**A TÁRGYALÁSI RENDSZEREK MEGÍTÉLÉSE AZ 1911:I. TC.
PERGÁTLÓ KÖRÜLMÉNYEI ALAPJÁN**

TDK Dolgozat

Jelige: Zivilprozessordnung

Kézirat lezárva: 2014. november 3.

TARTALOMJEGYZÉK

I. BEVEZETÉS	3
II. MODERN PERJOGUNK FEJLŐDÉSE	4
II./1. Szabadságharc után	4
II./2. Az 1911:I. tc. megalkotása	5
II./3. Nemzetközi perrendtartások viszonya hazánkra.....	7
III. A POLGÁRI PER ELMÉLETI MEGKÖZELÍTÉSE	9
III./1. A polgári per.....	9
III./2. A polgári per jogi helyzete	11
III./2./a) A perviszony	11
III./2./b) A per előfeltételei	15
III./3. A per szakaszai	17
IV. TÁRGYALÁSI RENDSZEREK.....	19
V. AZ 1911. ÉVI I. TC. SZABÁLYOZÁSA.....	21
V./1. Általános rendelkezések	21
V./2. Eljárás az elsőfolyamodású bíróságok előtt.....	21
V./2./a) Keresetlevél	22
V./2./b) Idézés és kézbesítés	23
V./2./c) Perfelvételi tárgyalás.....	25
V./2./d) Pergátló kifogások	27
V./2./e) Pergátló kifogások tárgyalása és elintézése	31
V./3. Problémák felvetése és következtetések levonása.....	33
VI. BIBLIOGRÁFIA	39
VI./1. Elsődleges források	39
VI./2. Irodalom jegyzék.....	39
VI./3. Jogforrások	43

I. BEVEZETÉS

A tárgyalási rendszerek megítélése minden polgári perrendtartás központi kérdése. Kutatásaim kezdetén arra a kérdésre kerestem a választ, hogy a tárgyalási rendszereket meg lehet-e vizsgálni a peralapítás szakaszában, és a perakadályok tükrében. Így a kutatásom fő célkitűzése ennek a megvizsgálása, vagyis hogy a tárgyalási rendszerek mennyire befolyásolják a peralapítást, ennek okán pedig a polgári per menetét. Véleményem szerint a perirodalom is perbeli szakasz alapján határolja el egymástól az egyes tárgyalási rendszereket.

Kutatási közegnek az 1911:I.tc-et választottam több okból is. Az 1911:I. tc. több, mint 60 évehatálytalan, így egy olyan vizsgálódási közegben tudtam kutatni, amely már nem változik. Illetve a másodlagos forrásanyaga példa értékű, köszönhetően a perirodalom olyan neves képviselőinek, mint Plósz Sándor, Bacsó Jenő, Magyary Géza, Fodor Ármin, Antalfy Mihály, vagy Térfy Gyula. Mellettük még számos más szerző monográfiája is rendelkezésemre állt, illetve a Jogtudományi Közlöny folyóirata.

A kutatásaim forrásanyagát azonban nem csak másodlagos források képezik, hanem elsődleges forrásanyagként a Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltárában fellelhető Debreceni Királyi Ítéltábla peranyaga is. A peranyag nagysága miatt időbeli intervallumnak az 1920-1930 közötti időszakot választottam, mert az I. Világháború alatt fennálló ítélkezési moratórium oly mértékű pertorlódást okozott, hogy abból való következtetésem levonását nem tartottam volna relevánsnak.

A dolgozatban alapvetően az 1911:I. tc. osztott tárgyalási rendszerét alapul véve kívánom bemutatni a tárgyalási rendszereket. Ehhez elengedhetetlennek tartom ismertetni hazánk modern perjogi fejlődését az 1911:I. tc. hatálybalépéséig, illetve dogmatikai oldalról megközelíteni a polgári per mibenlétét. Ezt követően foglalkozok részletesebben a Pp. szabályozásával, főként annak perfelvételi tárgyalásra vonatkozó rendelkezésével. Végezetül ezek alapján és a feldolgozott ítélkezési gyakorlat tükrében, megvizsgálom az általam problémásnak tartott területeket.

Módszertani megközelítésben elsődlegesen a másodlagos forrásanyag feldolgozására törekedtem, ezt követően pedig korporatív elemzés alá vettem három európai állam perrendtartását. A harmadik fázis az elsődleges jogforrás feldolgozása volt, mivel több, mint 60 doboz feldolgozására vállalkoztam a kitűzött intervallum ismertetése végett, amely közel 22 folyóméternyi peranyagot jelentett.

II. MODERN PERJOGUNK FEJLŐDÉSE

II./1. Szabadságharc után

Az 1848-49-es események a polgári perjogunk fejlődését is megakadályozták. Az áprilisi törvények kodifikált módon nem érintették perjogunk, de volt rá hatásuk.¹ Majd Magyar-Horvát-Tótország, a szerb vajdaság és a temesi bánság részére 1852. szeptember 16-án, valamint Erdély részére 1852. május 3-án kiterjesztették a korabeli osztrák polgári perrendtartást (Allgemeine Gerichts-Ordnung).²

Az ideiglenes osztrák perrendtartása 1853. január 1-i hatálybalépését követően a polgári perben kétféle eljárás alkalmazható: a szóbeli és az írásbeli eljárás.³ A törvény rendelete szerint az egyes bíróságok és a kereskedelmi székek előtt szóbeli, a többi társas bíróság előtt írásbeli eljárásnak van helye. Mindezek ellenére a felek saját akaratukból megállapodhatnak, hogy írásbeli vagy szóbeli eljárást kívánnak.⁴ A két procedúra között a különbség a szóbeli/írásbeli peranyag szolgáltatás, illetve az ügyvédkényszer. Az osztrák perrendtartás a vegyes tárgyalási rendszert követte, mivel a szóbeli tárgyaláson csak az alperesi ellenkérelmére kitűzött határidő első felében volt lehetőség a kifogásokat felhozni. Írásbeli eljárás esetén külön iratban kellett benyújtani, és annak elbírálását külön tárgyalta le a bíró.⁵

I. Ferenc József 1860. október 20-án kibocsátott császári rendelete (Októberi Diploma) az ítélkezési rendszert átszervezte. Az 1861-ben tartott Országbírói Értekezleten elfogadták az Ideiglenes Törvénykezési Szabályokat, melynek következményeként Magyarországon visszaállították az 1848-ban felállott bírósági szervezetet, illetőleg három eljárást állapított meg: a sommás szóbeli eljárást az 1836. évi XX. és 1840. évi XI tc. alapján, a rendes szóbeli eljárást az 1840. évi XV tc. II. r. 7. fejezete szerint, kivételes esetekre a rendes írásbeli eljárást az 1840. évi XXII. tc. által szabályozott csődperek alakjában.⁶

Az alkotmányosság helyreállítását követően a hazai perjog fejlődése érdekében elfogadták az 1868. évi LIV. tc. a polgári törvénykezési rendtartásról. A törvény szintén két eljárást különböztet meg az ideiglenes perrendtartáshoz hasonlóan: a sommás és a rendes

¹MEZEI BARNA: *Magyar Jogtörténet*, Osiris Kiadó, Budapest, 2007. 458.

²BARTHA BÉLA: *Ideiglenes Polgári Perrendtartás*, A cs. k. udvari és álladalmi nyomdájából, Bécs, 1952. 5.

³BARTHA BÉLA 1952. i. m. 13.

⁴SZOLNOKI ISTVÁN: *Az új polgári perrendtartás magyarázata*, Lukács L. Nyomdájából, Pest, 1852. 11.

⁵SZOLNOKI ISTVÁN 1852. i. m. 17-18.

⁶MAGYARY GÉZA: *Magyar Polgári Perjog*, Franklin-Társulat Magyar Irod. Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1913. 35.

eljárást.⁷ A sommás eljárás esetén a tárgyalás nyilvános, a bíróság illetékessége vagy érdekeltsége miatta kifogások a tárgyalás kezdetén megtehetők. Ilyen kifogás iránt a bíró azonnal határoz, a határozatát kihirdeti, és amennyiben a kifogást elvetette a tárgyalást nyomban folytatja. A rendes eljárás írásbeli, szintén nyilvános, azonban a fentebb említett kifogással szemben az alperes, a keresetlevél átvétele és a per felvételére kitűzött határnap közötti idő első felében van lehetősége.⁸ A sommás eljárás a vegyes tárgyalási rendszer jeleit tükrözi, míg a rendes, írásbeli eljárás az osztott tárgyalási rendszer jegyeit.

Az 1868:LIV. tc. elfogadásávaleleget kellett tenni a legsürgősebb intézkedéseknek. Hamar megindultak a munkálatok, melyek az 1881. LIX. tc. a polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868:LIV. tc. módosítására vezettek.⁹

1893-ban Szilágyi Dezső igazságügy minisztersége alatt került megalkotásra az 1893:XVIII. tc. a sommás eljárásról. A törvény csak a szóbeli tárgyalásra vonatkozik, és továbbra is a vegyes tárgyalási rendszerben foglalja össze a rendelkezéseket. A felperes keresetét az első határnapon szóban elő kell adnia, majd ezt követően hivatkozhat az alperes pergátló kifogásokra, vagyis továbbra is érdemleges ellenkérelme előtt.¹⁰

II./2. Az 1911:I. tc. megalkotása

A törvényhozás abból indult ki, hogy az 1868:LIV. tc. ideiglenes szabályozás lesz.¹¹ Már 1871-ben megfogalmazódott a törvénykezési rendtartás egészét magába ölelő törvényjavaslat elfogadása, azonban reformtervezet elfogadása helyett az 1868:LVI. tc. novelláris módosítására esett a döntés. Az 1881:LIX. tc. csak a legsürgősebb panaszokat orvosolta, ezzel továbbra is fenntartotta az igényt egy egységes, a kornak méltán megfelelő elveken alapuló polgári perrendtartás megalkotására.¹²

Pauler Tivadar igazságügy miniszter megbízásából 1880. április 23-án a szóbeliség, a közvetlenség és a nyilvánosság elvein alapuló két törvénytervezet készült, amelyeket 1885-ben közzé is tettek. Az egyiket dr. Emmer Kornél országgyűlési képviselő szerkesztette. Törvényjavaslata a kir. törvényszékek előtti eljárást, a bizonyítást és a sürgősségi eljárást érintő szabályozással foglalkozott. A másik tervezetet dr. Plósz Sándor egyetemi tanár készítette, amely az egész eljárás szabályozását tartalmazta, a bizonyítás kivételével. A

⁷AIGNER LAJOS: *Polgári törvénykezési eljárás*, Nyomtatott Bagó Mártonnál, Buda, 1869. 52.

⁸AIGNER LAJOS 1869. i. m. 56.

⁹ANTALFY MIHÁLY: *Polgári Perrendtartás*, I. Kötet, Wessely és Horváth Szedőgépüzemű Gépnyomdájában, Pécs, 1915. 21.; MAGYARY GÉZA 1913. i. m. 43.

¹⁰MAGYARY GÉZA 1913. i. m. 45.

¹¹TÉRFY GYULA: A polgári perrendtartás megalkotása. *Jogtudományi Közlöny* 1915 (50. évf) 1. sz. 2.

¹²MAGYARY GÉZA 1913. i. m. 45.

tervezet ekkori állapotában rendelkezett egy általános résszel, amely a per fogalmával, törvénykezési joggal, illetve általában a per előfeltételeivel foglalkozott.¹³

Egyidejűleg a sommás eljárásról szóló 1893:XVIII. tc. megalkotásával, Szilágyi Dezső igazságügy miniszter megbízásából dr. Plósz Sándor elkészítette az 1885. évi tervezetének alapul vételével a magyar polgári perrendtartásról szóló törvényjavaslat előadói tervezetét.¹⁴ Ezt a tervezetet az igazságügyi minisztérium az 1895-ben a bíróságoknak és az ügyvédi kamaráknak megküldte véleményezésre.

Ily előzmények után a beérkezett vélemények és az egybegyűlt egyéb előmunkálati anyagok figyelembevételével dr. Plósz Sándor polgári perrendtartás tervezetét, az akkori igazságügyminiszter átdolgozta és 1901. elején közzétette. A tervezet egyes kérdéseivel kapcsolatban szakértekezletet tartottak, amely következtében újból átdolgozásra kényszerült. Ennek az átdolgozásnak eredménye az a törvényjavaslat volt, amelyet dr. Plósz Sándor a képviselőháznak 1902. január 29-én benyújtott. Ezt a javaslatot a képviselőház igazságügyi bizottsága letárgyalta¹⁵ s jelentését 1903-ban a képviselőháznak bemutatta, azonban a képviselőház napirendjére a javaslat politikai okok miatt nem került.

Günther Antal volt igazságügyminiszter 1907. október 17-én ismét benyújtotta a polgári perrendtartás törvényjavaslatát¹⁶, melynek készítésében az 1902. évi javaslatnak az igazságügyi bizottságban megállapított szövegét vette alapul. A beállott politikai viszonyok miatt a képviselőház napirendjére ez a javaslat sem került, az igazságügyi bizottság tárgyalása félbeszakadt 1908-ban néhány szakasz letárgyalása után.¹⁷

Székely Ferenc igazságügy miniszter 1910. július 26-án beterjesztette a képviselőházhoz a polgári perrendtartás javaslatát.¹⁸ A javaslat immár negyedszer került az országgyűlés elé, míg végezetül 1911-ben elfogadása került a magyar polgári perrendtartás törvénye, amelynek kiemelkedő jelentősége volt a hazai perjogunk kapcsán, és nemzetközi

¹³PLÓSZ SÁNDOR: *A Magyar Polgári Perrendtartás Tervezte*, Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomda, Budapest, 1885. 2.

¹⁴FODOR ÁRMIN: A Polgári Perrendtartás. *Jogtudományi Közlöny* 1910 (45. évf) 48. sz. 413.

¹⁵Az 1901. évi október hó 24-ére meghirdetett *Országgyűlés Képviselőházának Irományai*, III. Kötet, 102. szám, Pesti Könyvnyomda Rt., Budapest, 1902. 536.

¹⁶Az 1906. évi május hó 19-ére meghirdetett *Országgyűlés Képviselőházának Irományai*, XVII. Kötet, 594. szám, Pesti Könyvnyomda Rt., Budapest, 1907. 514.

¹⁷MAGYARY GÉZA 1913. i. m. 46.

¹⁸Az 1910. évi június hó 25-ére meghirdetett *Országgyűlés Képviselőházának Irományai*, VI. Kötet, 17. szám, Pesti Könyvnyomda Rt., Budapest, 1911. 561.

viszonylatban is.¹⁹ Az 1911:I. tc. a perjogi normákat 792 §-ban foglalta össze, és 1915. január 1-én lépett hatályba.²⁰

II./3. Nemzetközi perrendtartások viszonya hazánkra

A XIX. századpolgári perjogi törvényei közül csak azokat vettem górcső alá, amelyek a kontinentális jogrendszerekben kerültek megalkotásra, kiváltképpen a francia, német és osztrák perrendtartást.²¹ Perjogunk – ahogy a fentiekből is kitűnik – nem tiszta nemzeti alkotás, a nyugati intézmények befolyása alatt fejlődött. Másrésről nem pusztán recepció. Magyarország mindig a saját viszonyaihoz mért módosításokkal fogadta el, illetőleg alkotta meg az 1848-as eseményeket követő polgári perjogi törvényeket.²²

A francia perrendtartás (Code de Procédure Civile) a legrégebbi az 1911:I. tc. elfogadásakor hatályos, más nemzetek perrendtartásai közül, amely 1806. április 14-én lépett hatályba. A francia perrendtartás az osztott tárgyalási rendszert követi. A perrendtartás I. része a bíróságok eljárása, amely első fejezete a béléltető bíróról szól. Ha a felperes kereseti igénye hibában szenved a bíróság megtagadja az idézés kibocsátását. Abban az esetben, ha az alperes valamilyen hibára szeretné felhívni a bíróság figyelmét, ahhoz írásban be kell nyújtania, vagy szóban előadnia tiltakozását. Ilyenkor a bíró perceseleményével átteszi a pert az érdemi bíróság elé. Abban az esetben, ha a bíró ilyen cselekményt rendel el, véglegesen elbírálja az ügyet, vagy 4 hónapon belülre kitűzi a tárgyalást. Az érdemi tárgyalásra újra megidézi a feleket, és a kereseti igény előtt eldönti az alperes indítványában szereplő kifogásokat.²³

A német polgári perrendtartást (ZPO) 1877. január 30-án fogadták el, amely 1879. október 1-én lépett hatályba. Tárgyalási rendszerét tekintve a vegyes tárgyalási rendszert követi, mert bár a per caesurát használja,²⁴ azonban a perfelvételi tárgyalást és az érdemleges tárgyalást egy határnapra helyezi.²⁵ A ZPO második fejezete az eljárásokról rendelkezik, melynek első címe a megyei bíróságok előtti eljárás szabályait tartalmazza. Mindkét fél a szóbeli tárgyaláson előadhatja a keresetét, és a védekezési eszközeit, különösen állításait,

¹⁹TÉRFY GYULA: A polgári perrendtartás javaslata. *Jogtudományi Közlöny* 1910 (45. évf) 30. szám 249.

²⁰GISKÁN JAKAB: Helyén való volna-e a Pp. életbeléptetésének az elhalasztása? *Jogtudományi Közlöny* 1914. (49. évf) 17. sz. 173.

²¹C.H. VANRHEE (ed.): *European Traditions in Civil Procedure*, Intersentia Antwerpen, Oxford, 2005. 21.

²²MAGYARY GÉZA: *Magyar Polgári Perjog*, Franklin-Társulat Magyar Irod. Intézet és Könyvnyomda, Budapest, [1924]. 21.

²³Code de Procédure Civile 14.§

²⁴JUHÁSZ ANDOR: A perrendtartás küszöbén. *Jogtudományi Közlöny* 1914 (49. évf) 11. sz. 103.

²⁵ANTALFY MIHÁLY 1915. I. i. m. 429.

tagadásait, kifogásait, pergátló kifogásait és bizonyítási eszközeit, és úgy kell előadni, hogy a perbeli állások gondosan kialakuljanak és előmozdítsa az eljárással érintett perlekedést.²⁶

Az osztrák polgári perjogi törvénykönyv (ÖZPO) 1895. augusztus 1-én került megalkotásra, és 1898. január elsején lépett hatályba. A perrendtartás az osztott tárgyalási rendszert követi, azonban az 1911:I. tc-hez viszonyítva két nagy különbség fedezhető fel. A perfelvételi tárgyaláson mindig egyes bíró ülészik, nem tanács. Másrészt, hogy a perfelvételi tárgyaláson a pergátló kifogásokat együttesen a perbebocsátkozás előtt elő kell adni, de csak a perköltség biztosítására, és a perképesség vizsgálatára alapított pergátló kifogásokat tárgyalja le a bíró a perfelvételi tárgyaláson²⁷, a többi kifogás letárgyalását az érdemleges tárgyalásra²⁸ halasztja.²⁹

²⁶ ZPO 282. §

²⁷ ÖZPO 239. §

²⁸ ÖZPO 260. §

²⁹ ANTALFY MIHÁLY 1915. I. i. m. 429.

III. A POLGÁRI PER ELMÉLETI MEGKÖZELÍTÉSE

III./1. A polgári per

A polgári per alapvetően egy jogvédelmi eljárás. A felperes hozza működésbe a kereseti igényének érvényesítésével, amelyet a bíróság alperes irányába idézés formájában továbbít. Ezekből következik, hogy a per célja a jogvédelem megadása, amelyhez az állam alapot teremt, amelyben a felek perbeli cselekményeiket megtehetik. A per célja olyan jogerős döntés meghozatala, amely megdönthetetlen bizonyítékul szolgálhat más hatóságok előtti eljárásban is.³⁰

A korabeli szerzők eltérően vélekedtek arról, hogy elegendő-e a per céljához a perrendtartás jogszerűsége, vagy az anyagi igazság kiderítésére is törekedni kell. *Wach* álláspontja szerint az anyagi igazság kiderítése nem célja a polgári pernek, ugyanis a bíróság a felek által szolgáltatott tényekre vannak hagyatkozva, amelyek megszabják a határaikat.³¹ Ha a polgári bíróság olyan közegben létezne, amely megengedi a szabad kutatást (nyomozást), akkor elképzelhető lenne az anyagi igazság, mint per cél.³² *Heldwig* ezzel ellenkezőleg a per céljának az anyagi igazság kiderítését tekinti.³³ Az állam oldaláról megközelítve az alaki vagy anyagi igazság kérdése nem merül fel, ugyanis az állami orgánus egyetlen rendeltetése, hogy a felek között vitássá tett jogviszony helyreálljon. Azt, hogy ez a jogi helyzet, az igazságnak megfelelően áll helyre, vagy azzal ellentétesen, az a feleken múlik. Ha ugyanis a felek olyan peranyagokat szolgáltatnak, amelyből a bíróság a tényállást a legrészletesebben meg tudja állapítani, akkor feltehetőleg igazságos, a valóságnak megfelelő ítéletet fog hozni.³⁴ Álláspontom szerint a polgári per lefolytatásához elegendő az alaki ítélet meghozatala is.

A polgári perfogalmát, annak sokrétűségéből adódóan lehetetlen és értelmetlen meghatározni. Megértéséhez bizonyos fogalmi elemek, vezérelmek szükségesek, melyek felvázolják a polgári per definícióját:

³⁰JANCSÓ GYÖRGY: *A Magyar Polgári Perrendtartás rendszeres kézikönyve*, I. Kötet, Athenaum irodalmi és nyomdai Rt., Budapest, 1915. 9.

³¹SZABÓ LÁSZLÓ: *Az igazság, mint a polgári per célja*, Kézirat, Debrecen, 1938. 7.

³²BACSÓ JENŐ: *A polgári per célja*, Studium Könyvkiadó Rt., Budapest, 1934. 1.

³³MAGYARY GÉZA: *Magyar Polgári Perjog*, Franklin-Társulat Magyar Irod. Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1940. 471.; BACSÓ JENŐ 1934 i. m. 11.

³⁴FALCSIK DEZSŐ: *A Polgári Perjog Tankönyve*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1907. 13.; BACSÓ JENŐ 1934. i.m. 3.

a) A polgári per és annak szabályozása az államot megillető jog.³⁵ Az önhatalom visszaszorítása érdekében kizárólag közhatalmi úton képzelhető el a jogvédelem, a legnagyobb hatalomnak alárendelve, pártatlan ítélkezés mellett. Természetesen³⁶ ez alól is van kivétel, különösen a választottbíróság.³⁷

b) Az előző pontból következik, hogy a per egy közjogi jogviszony. Az állam úgy védi meg polgári perben jelenlévő feleket, hogy önmagának, saját akaraturalmának aláveti, ezzel a felekre bizonyos jogokat, és kötelezettségeket ró. Az egyéni érdekek védelmét a közösség védelme elé helyezi. Továbbá a felek percselekményeiket nem egymás irányába, hanem minden esetben a bíróság felé teszik meg.

c) Mivel a per egy jogviszony, meg kell határozni, hogy kik között teremt jogilag szabályozott helyzetet.³⁸ Általánosságban a bíróság, felperes és az alperes szerepel a perben.³⁹ Bár annak megítélése, hogy egységes jogviszony keletkezik, vagy több önálló jogviszony már eltérő nézetek alakultak ki.

d) A per jogszabályok által rendezett jelenség.⁴⁰ A törvényalkotó határozza meg azokat a célokat, alapelveket, és rendelkezéseket, melyek befolyásolják az adott kor polgári perrendtartását.

e) A per magánjogi vonatkozású tények kiderítésére hivatott. Ezeknek múltban lezajlandó, hiteles tényeknek kell lenniük. A kiderítés annyiban lehetséges, amennyiben a fél a rendelkezési elv alapján kéri, vagyis a bíróság azt hivatalból nem kezdeményezheti.⁴¹

f) Minden per egy jog elbírálására irányul, mivel a keresetben mindig valamilyen igényt vagy jogállítást nevez meg a felperes. *Plósz* 1876-ban azt a nézetet vallotta⁴², hogy a polgári per nem irányul szükségképpen egy jogviszony elbírálására, azonban ezt törvényjavaslatában már elvetette. Kivételnek tekinthető ez alól az okirat valódiságának a megállapítására irányuló peres eljárás.

g) *Magyary* szerint a per fogalmi elemeihez tartozik, hogy az alperes vitasson.⁴³ Ezzel a legtöbb korabeli jogtudós nem ért egyet, azonban ennek okai más következtetésekre vezethetők vissza. Egyik álláspont szerint alperes perbebocsátkozása nem is szükséges a per

³⁵MAGYARY GÉZA 1940. i. m. 8.

³⁶ Ez az igazságszolgáltatás állami monopóliumából vezethető le.

³⁷ ANTALFY MIHÁLY 1915. I. i. m. 4.

³⁸SÁRFFY ANDOR: *Magyar Polgári Perjog*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1946. 9.

³⁹JENEY GYULA: *A polgári per felei*, Kézirat, Debrecen, 1938. 5.

⁴⁰MENYHÁRT GÁSPÁR: *A Magyar Polgári Perjog*, Szerző kiadása, Budapest, 1934. 13.

⁴¹NAGY ÁRPÁD: *A polgári per alapelvei*, Kézirat, Debrecen, 1948. 9.; FALCSIK DEZSŐ: *A Polgári Perjog Tankönyve*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1910. 6.

⁴²MAGYARY GÉZA 1913. i. m. 2.

⁴³FALCSIK DEZSŐ 1907. i. m. 7.; MAGYARY GÉZA 1913. i. m. 6.

létrejöttéhez, így a kereset vitatása lényegtelen.⁴⁴ Másik álláspont szerint az alperes perbebocsátkozása szükséges a per létrejöttéhez, azonban nem minden esetben vitatja a kereseti kérelemben foglaltakat.⁴⁵ Jancsó álláspontja, hogy mindig egy vitás magánjogi igény a per alapja, így ő is fogalmi elemnek tartja.⁴⁶

h) Végezetül a polgári per egy fejlődő jogviszony.⁴⁷ A pert előbb bizonyos feltételeknek megfelelően létre kell hozni, és csak ezt követően lehet a pert lefolytatni.⁴⁸

III./2. A polgári per jogi helyzete

A polgári per jogi megítélése a perjogi irodalom egyik legvitatottabb kérdése hazánkban és más országokban is.⁴⁹ A polgári per fogalmi eleménél is említettem, hogy a per egy közjogi jogviszony, azonban jogi természetének megvizsgálásakor kitűnik, hogy nem csak egy eljárás, nem csak a bíróság és a felek cselekményének az összessége, hanem általa a felek bizonyos jogi viszonyba jutnak egymással. Bülow⁵⁰ volt az első, aki legelőször kifejtette, hogy a per egy jogviszony.⁵¹

III./2./a) A perviszony

A perviszony vonatkozásában két uralkodó nézet alakult ki, melyek közötteltérő nézetek megértéséhez elengedhetetlen a per kezdetének bemutatása. A két uralkodó nézet mellett számos más megközelítéssel is találkozhatunk, illetve az uralkodó nézetek jellemzőivel kapcsolatban sem hozható fel egy egységes állásfoglalás.⁵²

Az egyik nézet szerint, melynek legjelentősebb hazai képviselője Bacsó a perviszony a felperes és a bíróság között – ez esetben kétoldalú – keletkezik, és/vagy feltételeken keletkezhet a bíróság és az alperes között.⁵³ Érdekes, hogy Kohler és Weismann is kétoldalú jogviszonynak fogják fel a pert, azonban ők azt a felperes és az alperes között látják létrejövőnek.⁵⁴ A per kezdetén a felperes igényével a bírósághoz fordul, hogy jogvédelmet

⁴⁴BACSÓ JENŐ: *A jogvédelem előfeltételei a polgári perben*, Wizner és Dávid motorerőre berendezett könyvnyomdájában, Máramarossziget, 1910. 59.

⁴⁵PLÓSZ SÁNDOR: *A polgári per szerkezete az új perrendtartásban*. Pfeifer Ferdinánd Nemzeti Könyvkereskedése, Budapest, 1911. 12.; MAGYARY GÉZA [1924]. i. m. 374.

⁴⁶JANCÓS GYÖRGY 1912. I. i. m. 9.

⁴⁷NÓNAY GYÖRGY JÓZSEF: *Az ítélet jogereje a polgári perben*, Kézirat, Debrecen, 1934. 66.

⁴⁸MENYHÁRT GÁSPÁR 1934. i. m. 14.

⁴⁹BACSÓ JENŐ: *Tudományos Perjog*, Stúdium Könyvkiadó Rt., Debrecen, 1937. 1.

⁵⁰BÜLOW: *Die Lehre von den Processenreden und die Processvoraussetzungen*. Giessen. 1868.

⁵¹BACSÓ JENŐ 1910. i. m. 51.

⁵²Olyan nézet is található, amely a pert nem tartja jogviszonynak, pld. Planck.

⁵³NÓNAY GYÖRGY JÓZSEF 1934. i. m. 62.; BACSÓ JENŐ 1910 i. m. 61.

⁵⁴MAGYARY GÉZA [1924]. i. m. 12.

kérjen a bíróságtól határozata formájában. Ezzel a kérelmével felperes egy harmadik személlyel szemben, alperessel szemben kéri a jogvédelmet. Az bíróságon keresztül teljesülhet csak a jogvédelem, így a bíróságnak kell értesítenie alperest, mivel a kereseti igény érinti őt. Az állam kizárólag a felperes kérelmére nem ad jogvédelmet, ugyanis az alperesnek is jogában áll esetleges igényét érvényesíteni, ezzel elkerülve azt a helyzetet, hogy esetleg alperes szorulna jogvédelemre, mégis joghátrányt szenved. Tehát a polgári per a kölcsönös meghallgatás elvén nyugszik.⁵⁵

A keresetnek az alperessel való közlését követően az alperes eldöntheti, hogy védekezik-e vagy sem.⁵⁶ Ha nem védekezik, akkor mulasztást követ el, így a bíróság csak a felperes keresete alapján határoz, és makacssági ítéletet hoz alperessel szemben.⁵⁷ Nem védekezik akkor sem az alperes, ha elismeri felperes jogát, azonban ilyen esetben nem makacssági ítéletet hoz a bíróság.⁵⁸ Ha pedig az alperes védekezik, akkor mindkét fél meghallgatását követően határoz. Védekezése a felperes által állított tények tagadása lehet, vagy saját jogát érvényesíti viszont keresetében. *Tóth* szerint minden perbe objektív létező magánjogot érvényesítenek, azonban olyan per nincs, amelyben két objektíve létező magánjog lenne, mivel mind a két félnek nem lehet igaza.⁵⁹ Továbbá alperes pergátló kifogásokra való hivatkozása is védekezésnek minősül, azonban ebben az esetben felperes szintén védekezhet. Ezek alapján felperes célját, akkor is eléri, ha alperes gyakorlatilag passzívan viselkedik, lényegében perbe sem bocsátkozik. Azonban a bíróságnak ilyenkor is van lehetősége a felperesi keresetet elutasítani – alperes vitatása nélkül – ha azt alaptalannak találja.⁶⁰

A felperes a keresetindítás tényével kerül jogviszonyba a bírósággal. Ha alperes nem vesz részt a perben, akkor is ítéletet hoz a bíróság, vagyis a jogviszony itt a felperes és a bíróság között jön létre. Ha az alperes perbe bocsátkozik, akkor – *Antalfy* álláspontja szerint is⁶¹ – közte és a bíróság között is létrejön egy jogviszony.⁶² Egyetértek *Plósz* és *Magyary* álláspontjával, hogy az alperes perbebocsátkozása csak tevőleges magatartással valósulhat meg.⁶³ A jogviszony perjogi hatálya, vagyis a perfüggőség a kézbesítéssel beáll, vagyis

⁵⁵JANCSÓ GYÖRGY 1912. I. i. m. 11.

⁵⁶JENEY GYULA 1938. i. m. 4.

⁵⁷ZLINSZKY IMRE: *Két legújabb törvényhozási mű a Polgári Perjog köréből*, Az MTA könyvkiadó-hivatala, Budapest, 1880. 38.; KENDE ISTVÁN: *A mulasztás, annak következményei és orvoslási módjai*, Kézirat, Debrecen, 1946. 10.

⁵⁸PAPOLCZY GYULA: *A polgári per jogi természete*, Kézirat, Debrecen, 1938. 22.

⁵⁹TÓTH KÁROLY: *Polgári Törvénykezési Jog*, Hegedűs és Sándor Irodalmi és Nyomdai Rt., Debrecen, 1923. 281.

⁶⁰BACSÓ JENŐ 1910 i. m. 54.

⁶¹MAGYARY GÉZA [1924]. i. m. 15.

⁶²PAPOLCZY GYULA 1938. i. m. 17.; JANCSÓ GYÖRGY 1912. I. i. m. 14.

⁶³BACSÓ JENŐ 1910. i. m. 57.; PAPOLCZY GYULA 1938. i. m. 23.;

alperes passzivitása esetén is. Ezekből következik, hogy a per már a felperes és a bíróság közötti jogviszonnal is létrejön. *Hellwig* hasonló álláspontra jut.⁶⁴ Ez nem azt jelenti, hogy az alperes perbebocsátkozása nélkül érdemi ítélet születne. Az ítélet, vagyis a bíróság általi döntés csupán ismérve a pernek, nem fogalmi eleme. Ha fogalmi elemnek minősülne, akkor nem beszélhetnénk perről olyan esetben, amikor valamilyen ok következtében nem születik ítélet.⁶⁵

A felperes kereset indítása a per alapító cselekménye. A bíróság közreműködése is kell, vagyis hogy elfogadja a keresetet és azt közölje az alperessel.⁶⁶ A per létrejön akkor is, ha a bíróság hivatalból nem észlelte a pergátló körülményeket, bár ilyenkor érvénytelenül jön létre és a pert utóbb megszünteti. Az előfeltételek hiánya nem alapozza meg a per létrejöttét, ha a bíróság azokat nem észleli. A per létrejött, míg bírói határozattal megszüntetve nincs.⁶⁷

A másik uralkodó nézet szerint, melynek kiemelkedő hazai képviselője *Magyary*, a perviszony egy háromoldalú jogviszony, amely a felperes, a bíróság és az alperes között jön létre.⁶⁸ *Bülow* állította fel ezt a tételt, csak hogy álláspontja szerint alperes perbebocsátkozása nem peralapító cselekmény.⁶⁹ *Hölder, Hein, Stein* és *Vass* is a pert egységes jogviszonynak tekintik.⁷⁰ Ezt a nézetet szokták egységes jogviszonynak is nevezni. *Plósz* vetette fel legelőször – *Degenkolb* előtt – azt a tanítást, hogy a per egy egységes jogviszony, amelyben a kereset egy közjogi jogosítvány a bírósággal és az alperessel szemben.⁷¹ Álláspontom szerint ez a perviszony csak olyan formában képzelhető el, hogy a felperes és a bíróság, továbbá az alperes és a bíróság között két önálló jogviszony jön létre, vagyis az egyik jogviszony feltételezi a másikat. A felek között kizárólag magánjogi vonatkozású jogviszony lehet⁷², azonban a nézetek itt is eltérőek. Ez az uralkodó nézet a fentiek alapján abban tér el, hogy feltételezi az alperes perbebocsátkozását. Mint fent láttuk a perjogi hatályok alperes passzivitása mellett is beállnak.⁷³ *Magyary* szerint a per két egymástól feltételezett közjogi jogviszony, és kizárólag okul szolgálhat a felek közötti magánjogi viszonyhoz (szerződésen

⁶⁴ANTALFY MIHÁLY 1915. I. i. m. 6.

⁶⁵BACSÓ JENŐ 1910 i. m. 62.

⁶⁶PAPOLCZY GYULA 1938. i. m. 17.;

⁶⁷BACSÓ JENŐ 1910 i. m. 63.

⁶⁸ANTALFY MIHÁLY 1915. I. i. m. 5.; PAPOLCZY GYULA 1938. i. m. 29.;

⁶⁹NÓNAY GYÖRGY JÓZSEF 1934. i. m. 31.; MAGYARY GÉZA 1913. i. m. 11.

⁷⁰MAGYARY GÉZA [1924]. i. m. 14-15.

⁷¹MAGYARY GÉZA [1924]. i. m. 11.

⁷²ALMÁSI ANTAL: *Polgári perrendtartás és a magánjog*, Pfeifer Ferdinánd Nemzeti Könyvkereskedésének Bizománya, Budapest, 1912. 4.

⁷³LAKATOS TIBOR: *A jogvédelem előfeltételei a polgári perben*, Kézirat, Debrecen, 1947. 28.; BACSÓ JENŐ 1910 i. m. 56.

kívüli károkozás), vagy már eleve van köztük magánjogi jogviszony (adásvételi szerződés).⁷⁴ *Magyary* álláspontja mellett érvel *Jancsó* is.⁷⁵ Ez a nézet helytálló amennyiben alperes perbebocsátkozik. *Tóth* álláspontja szerint is két jogviszony van, a felek – hitelező és adós – és a bíróság között, álláspontja szerint a szubjektív magánjog felett.⁷⁶ Véleményem szerint a polgári jogviszony ennyire magánjogi megközelítésű felfogása nem lehetséges, a hitelezői és adósi pozíciók nem minden helyzetre nyújtanak megoldást a perviszony esetén.

Itt az alperes peralapító cselekménye is szükséges a perhez, vagyis perbebocsátkozása.⁷⁷ *Wach* azzal érvelt álláspontja mellett, hogy a perjogi hatályok hallgatólagosan csak akkor állnak be, ha az alperes perbebocsátkozik, mivel ha nem bocsátkozik perbe, vagy a kifogással él, akkor ezek hatályok visszamenőleg elenyésznek.⁷⁸ Ez azonban annyiban nem helyénvaló, hogy a perjogi hatályok akkor is megszűnnek, ha a felperes alperes bejegyzésével veszi vissza a keresetét, vagy ha az érdemi szakaszban szűnik meg a per.⁷⁹ *Bacsó* álláspontja szerint az alperes perbebocsátkozásának egyetlen joghatása van, hogy alperes és a bíróság között is létre jön egy jogviszony, amely alapján alperes is gyakorolhat perbeli jogokat, illetve ő kérelmére is köteles ítéletet hozni a bíróság, továbbá a felperes bejegyzése nélkül nem szabadulhat a pertől.

Egyetértek *Bacsó Jenő* nézeteivel, és azt az uralkodó nézetet teszem magamévá én is, amely a perviszonyt önálló jogviszonynak tekinti, méghozzá a felperes és a bíróság között létrejövőnek, és/vagy feltételesen az alperes és a bíróság között úgyszintén. Ennek oka, hogy a per létrejötte véleményem szerint is a felperes kereseti igényével kezdődik, amelyet ha a bíróság rendben talál, idézi azt a felet, akivel szemben a felperes jogvédelmet kért. Továbbá, hogy az alperes perbebocsátkozása nem szükséges eleme a per létrejöttének.

Bacsó kifejti, amellyel teljes mértékben azonosulni tudok, hogy ha egységes jogviszonynak tekintetnénk a pert, akkor alperes perbebocsátkozása kötelezettség lenne⁸⁰, mivel elmaradása esetén a per nem jönne létre.⁸¹ *Bülow* és *Klein* sem lát semmilyen

⁷⁴MAGYARY GÉZA [1924]. i. m. 16.

⁷⁵JANCÓS GYÖRGY 1912. I. i. m. 15.

⁷⁶TÓTH KÁROLY 1923. i. m. 278.

⁷⁷PAPOLCZY GYULA 1938. i. m. 18.; FÖVENEYESSY LAJOS: A szóbeli tárgyalás az új polgári perrendtartás szerint. *Jogtudományi Közlöny* 1913 (48. évf) 19. sz. 164.

⁷⁸NACSA MÓNKA: Az 1911. évi I. törvénycikk jogtudományi fogadtatásainak részleteiről. *Glossa Iuridica*, 2012 (3. évf) 1. sz. 82.

⁷⁹BACSÓ JENŐ 1910. i. m. 64.

⁸⁰PAPOLCZY GYULA 1938. i. m. 26.; MAGYARY GÉZA: *Összegyűjtött dolgozatai*. Magyar Tudományos Akadémia kiadása, Budapest, 1942. 162.

⁸¹BACSÓ JENŐ 1910. i. m. 65.

kötelezettséget alperes részéről a perbebocsátkozásra.⁸² Azonban ha kötelezettségnek tekintjük, akkor annak nem teljesülésének esetére a törvény valamilyen joghátrányt helyezne kilátásba.⁸³ Ez azonban nézőpont kérdése. Ha az alperes nem akar perbebocsátkozni, mert tudja, hogy a per kimenetele számára hátrányos lesz, akkor nem éri joghátrány azzal, hogy nem lép be a perbe. Ha azonban alperes szorulna jogvédelemre, akkor ilyen aspektusból joghátrány éri.⁸⁴

Mindezek mellett a tárgyalási elvből adódóan a bíróság csak azokat a tényeket veheti figyelembe, amelyek előtte elhangzottak.⁸⁵ Amennyiben az alperes nem bocsátkozik perbe, nem is hoz fel semmilyen tényállítást, így csak a felperes által állítottakat fogadja el a bíróság valósnak. Azonban ha az alperes perbe lép, és elismeri felperes igényét, akkor szint úgy a bíróság egy tényállítást fog valósnak elfogadni. Véleményem szerint ebből is az következik, hogy joghátránynak kellene érnie alperest, azáltal, hogy nem bocsátkozott perbe, miközben ugyanolyan joghátrány érheti abban az esetben is, ha perbe bocsátkozik.

III./2./b) A per előfeltételei

A perelőfeltételei határozzák meg, hogy a polgári pert érvényesen létre lehet-e hozni. A fentiek alapján látható, hogy a per létrehozásának érvénytelensége nem akadályozza meg a per létrejöttét, tehát polgári perben abszolút érvénytelenségről nem beszélhetünk. A per érvénytelenségét a bíróság hivatalból észleli, vagy az alperes pergátló kifogásaival felhívja a figyelmét. A polgári per létrejöttéhez elengedhetetlenek bizonyos cselekmények, továbbá azokon kívül fekvő tények. *Plósz* álláspontja szerint elválnak egymástól azok a cselekmények, amelyek a pert közvetlenül szülik, találóan peralapító cselekményeknek nevezi azokat, és perelőfeltételeken csak olyan tényeket ért, melyek mellett a per létrejöhet.⁸⁶ *Schmidt* és *Gaupp-Stetn* ugyanezen az állásponton van. *Magyari* álláspontja ettől eltérő, véleménye szerint cselekmények is lehetnek perelőfeltételek, így ő a keresetet is ennek tekinti.⁸⁷ *Bülow* tanításai alapján perelőfeltételeknek tekinti a pert lehetővé tevő tényeket is, ilyenek például a bíróság rendes megalakulása.

Következtetéseim szerint a kereset elengedhetetlen a per létrejöttéhez, ahogy a bíróság idézése is, azonban *Plósz* álláspontjával értek egyet, hogy előfeltételeknek nem tekinthetők.

⁸²MAGYARY GÉZA [1924]. *i. m.* 14.

⁸³PAPOLCZY GYULA 1938. *i. m.* 31.;

⁸⁴LAKATOS TIBOR 1947. *i. m.* 23.; BACSÓ JENŐ 1910. *i. m.* 77.

⁸⁵MENYHÁRT GÁSPÁR 1934. *i. m.* 23.; TÉRFY GYULA: *A polgári perrendtartás*, Stampfel-féle Könyvkiadóhivatal, Budapest, 1914. 9.; NAGY ÁRPÁD 1948. *i. m.* 10.

⁸⁶BACSÓ JENŐ 1910. *i. m.* 96.

⁸⁷MAGYARY GÉZA 1940. *i. m.* 331.; BACSÓ JENŐ 1910. *i. m.* 96.

Ha előfeltételeknek tekintjük a két peralapító cselekményt, akkor a per létrejöttéhez minden esetben megkívánnánk a többi előfeltétel teljesülését is. Ezt úgy érve, hogy bár most is megköveteli a perelőfeltételek meglétét a perjog, azonban azok hibája miatt a per még létrejön, legfeljebb érvénytelenül, amelyet az alperes kérésére, vagy hivatalból a bíróság orvosol.

Kutatásaim során nem találtam a pergátló körülményeket érintő részletes fejtegetést, de a fentiekben említett, *Bacsó* által képviselt uralkodó nézetet alapul véve, a pertakkor tartom megalapítottnak, ha a felperes és a bíróság peralapító cselekménye is végbe ment. Vagyis az alperes perbebocsátkozása nem szükséges a per létrejöttéhez. Véleményem szerint nagy jelentősége van annak, hogy mikor jött létre a per. A pergátló körülmények aspektusából vizsgálva két összefüggésben merül fel ennek a jelentősége.

Az első esetben – mindkét uralkodó nézetre elfogadható – a bíróság hivatalból veszi figyelembe azokat a perelőfeltételeket, pergátló körülményeket, amelyek folytán nem lehet jogvédelemben részesíteni a felperest. Ha a bíróság úgy észleli, hogy a perelőfeltételek megvannak és érvényesek, akkor az idézést kibocsátja.

A második eset az alperes hivatkozása a perelőfeltételek hiányára, vagyis a pergátló kifogásokra. A *Bacsó* által képviselt uralkodó nézet alapján, ha a per a kézbesítéssel létre jön, akkor alperes pergátló kifogásokra történő hivatkozása egyértelműen a már megalapított perben történik. Fentebb említettem, hogy elképzelhető, hogy a per érvénytelenül jött létre, de megszüntetni csak bíróság általi kimondásával lehet. A másik uralkodó nézet szerint a per létrejöttéhez elengedhetetlen az alperes perbebocsátkozása. Arra az álláspontra jutottam, hogy azáltal, hogy alperes pergátló kifogásokra hivatkozik, lényegében perbe bocsátkozik. Ugyanis a bíróság és az alperes között azáltal jön létre a jogviszony, hogy az alperes egy percselekményt eszközöl a bíróság irányába. Ilyenkor a percselekmény következménye a per létrejötte. Ez a gondolatmenet álláspontom szerint továbbra is mindkét uralkodó nézetre elfogadható, mivel egyik esetben pergátló kifogások megtételkor a per már létre jött, így az alperes csak maga is jogviszonyba lép a bírósággal. Másik esetben az alperes cselekménye egyrészt jogviszony alapítás a bírósággal, másrészt maga a per megalapítása is.

Az imént említett okfejtést a *Magyary* féle uralkodó nézetre csak abban az esetben látom megfelelőnek, ha a perbebocsátkozás ténye, vagyis mindennemű alperesi percselekmény megalapozza a perbebocsátkozást. Ugyanis ha csak az érdemleges ellenkérelme folytán jön létre maga a per, akkor a pergátló kifogásokra történő hivatkozás ebben az esetben megelőzi a per létrejöttét, amely több okból problémákat vet fel.

Ha megvizsgáljuk a két uralkodó nézetet, azt látni kell, hogy mindkét felfogás a bíróság és az alperes közötti jogviszony létrejöttét egy perceselemnényben látja. A fő különbség, hogy az egyik esetben ez a perceselemnény kizárólag feltételes, a per létrejöttét nem érinti, azonban a másik esetben a per létrejötte ettől a perceselemnénytől függ. Ebből következik, hogy ha a per az alperes érdemleges ellenkérelmével jön létre, akkor a pergátló kifogások idején – bár az alperes és a bíróság között létrejön a jogviszony – még nem beszélhetünk perről. Ilyen értelemben a felperessel szemben alperesnek lenne egy olyan közjogi jogosítványa, amellyel a per létrejöttét is megakadályozhatja. Továbbá ha ez a felfogás érvényesülne, akkor a bírói gyakorlat is következetes lenne a tekintetben, hogy a pergátló kifogásokra történő hivatkozás megalapozottsága esetén, a bíróság „a pert megszünteti” kifejezés helyett, más terminológiát alkalmazna. Kiindulva a bíróság ilyen szóhasználatából, arra a következtetésre jutottam, hogy bár csak hallgatólagosan, de a bíróság is úgy tekint ilyenkor a perre, hogy az már megalapított.⁸⁸

III./3. A per szakaszai

A polgári per megértéséhez elengedhetetlen fontosságú, hogy tisztában legyünk azzal, hogy a polgári per egy folyamat, egy fejlődő jogviszony. A per menetének megfelelő tagozódása elősegíti a per célszerű és gyors lebonyolítását, illetve a perbeli cselekményeknek megfelelő koncentrálása biztosítja e cél elérését.⁸⁹ Ilyen megfontolásból alkalmazza a per jog a permetszésnek a jogintézményét. A bírósági ügyteher csökkentése érdekében az olyan perek, melyekben valamely perelőfeltétel hiányzik, már a perfelvételi tárgyaláson elintézendők, így nincs értelme az érdemi tárgyalás lebonyolítására.

A perben a perceselemnények, vagyis a felek akaratnyilvánításai oszthatatlan perszakaszokban jelentkeznek. *Haendel* szerint a következő perszakaszok jelentkeznek a perben: perelőkészítés, peralapítás, perelhárítás, perlebonyolítás, érdemben való határozás, perorvoslás.⁹⁰ Nem értek egyet vele annyiban, hogy az álláspontom szerint a per előkészítés a per alapításának a része. Illetőleg a per elhárítása nem minden esetben megjelenő szakasz, ugyanis ha az alperes nem hivatkozik pergátló kifogásokra, akkor ez a szakasz kiesik.

⁸⁸ Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL-HBML) VII. 2/b. 36. d. P. 3722/1919/9; 37. d. P. 237/1918/4; 38. d. P. 1898/1920/3; 45. d. P. 5841/1921/5; 46. d. P. 1193/1922/2; 48. d. P. 4785/1922/3; 57. d. P. I. 564/1922/10; 61. d. P. I. 2985/1918/15; 64. d. Pf. 6519/1924/10; 69. d. P. 6347/1925/5; 71. d. P. III. 3224/1926/6;

⁸⁹HAENDEL VILMOS: *A perbeli cselekmények koncentrációja a magyar perjogi fejlődés szolgálatában*, Ifj. Ludvig és Janovits Könyvnyomdája, Miskolc, 1932. 4.

⁹⁰HAENDEL VILMOS 1932. i. m. 6.

Ha a percesekekmenyek láncolata az egész per, továbbá ha az adott perszakaszokban kizárólag meghatározott percesekekmenyeket lehet fogatosítani, akkor mindezekből következik, hogy a perszakaszoknak oszthatatlan egészként kell megjeleníteni, ha nem így van a további perszakaszok a percesekekmenyek megtételét vagy kizárják, vagy megengedik bizonyos feltételekkel.⁹¹ *Haendel* szerint ennek a fenntartása nem volt lehetséges, így az életviszonyok sürgető nyomása alatt találkozzunk a „legtökéletesebb perjogi intézményünkkel”, a pernek perfelvételi és érdemben való felhasználásával, a permetszés (caesura) konstrukciójával.⁹² *Magyary* álláspontja szerint a permetszés intézménye a „perbeli csekekmenyek elkülönítések elve”, vagyis a per koncentrációjának ellenlábasa. Ezáltal a *Magyary* szerint per egységessége sérül, ugyanis elkülönülnek a perbeli csekekmenyek egymástól, olyan értelemben, hogy az egyik szakasz a per alapítását célozza, míg a másik a per lebonyolítását. *Magyary* mellett *Helle* illeszt be az alapelvek közé a per egyes szakaszainak elkülönítésének az elvét. *Jancsó* szerint a caesura a perjog rendszerének a kérdése, nem a per szerkezetének, így nem illeszthető az alapelvek közé.⁹³

⁹¹HAENDEL VILMOS 1932. i. m. 7.

⁹²HAENDEL VILMOS 1932. i. m. 7.

⁹³HAENDEL VILMOS 1932. i. m. 7.

IV. TÁRGYALÁSI RENDSZEREK

A tárgyalási rendszerek lényegét a legteljesebben megfogni, abban lehet, hogy a polgári per lefolytatásának hatékonyságára vannak kihatással. Adott korok, jogtörténeti korszakok más és más szabályozással kívánják elérni az ügymenet hatékonyságát. Álláspontom szerint nem lehet különbséget tenni a tárgyalási rendszerek hatékonysága között, anélkül, hogy adott tárgyalási rendszert tüzetesen górcső alá nem vennénk. Példának okáért az 1853. január elsejétől hatályban lévő osztrák polgári perjogi törvény a vegyes tárgyalási rendszert követte. Az 1911:I. tc. az osztott és vegyes tárgyalási rendszert vette alapul. Továbbá a jelenleg hatályos 1952. évi III. tv. a polgári perrendtartásról, az egységes tárgyalási rendszert követi.⁹⁴ A három ismertetett törvényt nem lehet az alkalmazott tárgyalási rendszer alapján összehasonlítani. Mindhárom törvény más rendelkezésekkel töltötte fel az adott tárgyalási rendszert, és más kor igényeihez igazodott.

Elméleti szempontból a tárgyalási rendszerek szűk értelemben a per létrehozásának és a per érdemleges letárgyalásának szakaszát választja el egymástól. Tág értelemben azonban a tárgyalási rendszerek az egész peres eljárás menetét meghatározzák a per alapításától kezdődően egészen a jogerős ítélelhozatalig. A perjogi irodalom a tárgyalási rendszerek vizsgálatakor a szűk értelemben vett megközelítést választja. Az osztott, vegyes és egységes jelzők a per alapításának és a per érdemleges letárgyalásának elkülönítését jelenti. Azonban látni kell, hogy ezt az állítást csak akkor lehet elfogadni, ha az eltérő típusú tárgyalási rendszerek ugyanazzal a tartalommal lennének kitöltve.

Jogi szempontból már szembeötlő különbség, hogy az osztott tárgyalási rendszer a perfelvételre helyezi a hangsúlyt, míg az egységes tárgyalási rendszer az érdemleges tárgyalási szakaszra. Előző nem követeli meg az első határnapon az előkészítő irat meglétét az alperes oldaláról. A felperes keresetének ismertetése után, alperes pergátló kifogással élhet, vagy érdemben perbe bocsátkozhat. Utóbbi esetben a jogalkotó az érdemleges tárgyalásra helyezi a hangsúlyt. Mindkét oldalról elvárja az érdemleges tárgyalásra való legteljesebb felkészülést. Alperes természetesen ebben az esetben is élhet pergátló kifogással perbebocsátkozása előtt.

Nem jogi szempontból is szeretnék kitérni a tárgyalási rendszerek vizsgálatára. Jogi szempontból közvetlenül nem befolyásoló tényezők, de a törvényalkotás időszakában meghatározó jelentőségűek lehetnek az adott kor élethelyzeteinek a figyelembe

⁹⁴KENGYEL MIKLÓS: *Magyar Polgári Eljárásjog*, Osiris Kiadó, Budapest, 2013. 239.

vétele. Különösen kiemelném a gyorsírást, amely a jegyzőkönyvvezetésben és a fogalmazásban is nagy hatékonyságra vezet.⁹⁵ A jogalkotás az újabb igények megjelenésével lépést tartva igazodik az adott kor fejlettségi, érettségi szintjéhez, amely nagy ráhatással lehet az egyes tárgyalási rendszerek működésére. Ilyen alapon összehasonlítani sohasem lehet kellő objektivitással a jelenleg hatályos polgári perrendtartást, az 1911:I. tc-el, mivel közel negyvenéves különbség is másképpen reagált a társadalom elvárásaira, illetőleg a technika robbanásszerű fejlődésével lépést tartva a novelláris mosósítások száma is növekvő tendenciát mutat.

A tárgyalási rendszereket illetően álláspontom szerint azt célszerű vizsgálni, hogy az adott polgári perrendtartás rendelkezései és az általa alkalmazott tárgyalási rendszer a legteljesebb összhangban vannak-e. Bizonyos rendelkezések megváltoztatásával, kijavításával orvosolhatóak a hibák, azonban az való igaz, hogy ezt csak a gyakorlatban felmerülő problémákból levont következtetések alapján lehet kijelenteni. Összegzésül a tárgyalási rendszerek mindegyike hatékony, nem lehet különbséget tenni közöttük. Megítélésük attól függ, hogy a perrendtartás által lefektetett szabályok megfelelőek-e.

⁹⁵GALLAI BÉLA: Gyorsírás a polgári perrendtartásban. *Jogtudományi Közlöny* 1913 (48. évf) 42. sz. 363.

V. AZ 1911. ÉVI I. TC. SZABÁLYOZÁSA

V./1. Általános rendelkezések

E fejezetben az 1911:I. tc. (továbbiakban: Pp.) perfelvételi tárgyalásának a bemutatására törekszem, és a szabályozása alapján, illetve az ítélkezési gyakorlatból levont következtetéseim tükrében, elméleti és gyakorlati problémákra kívánok megoldásokat nyújtani.

Az 1911-es Polgári Perrendtartás az osztott és vegyes tárgyalási rendszer alkalmazza. Abból az általános felfogásból indul ki, hogy a per két főszakaszra oszlik. Ahogy a fentiekben már kifejtettem, több szakaszra is osztható a per, de a Pp. rendelkezéseinek felosztását követve megkülönböztethetjük a per létrehozásának a szakaszát, és a per folytatását.⁹⁶

A Pp.-nek nincs általános része, mint a mintájául szolgáló német vagy osztrák perrendtartásnak, amely egységes rendszerbe gyűjtené azokat a rendelkezéseket, amelyek a permenetére vonatkoznak. Egyrésztől nem szükséges egy ilyen általános rész beiktatása a Pp.-be, mivel a Pp. felépítése olyan elvet követ, amely a permenet folyamatát mutatja be, és az adott részeknél fejti ki az eltéréseket, különösen az elsőfokú tárgyalás megindítása a kir. járásbíróág vagy a kir. törvényszék előtt. Másrésztől pont az előbbiekben leírtakra tekintettel fogadható el az az álláspont is, amelyben egy általános rész beiktatását javasolják, mivel nehézkes lehet bizonyos szabályok elkülönítése az eltérő fokú bírósági szintek között.⁹⁷

V./2. Eljárás az elsőfolyamodású bíróságok előtt

Az 1911:I. tc. alapján indított elsőfolyamodású eljárások a kir. járásbíróág, illetve a kir. törvényszék előtt indíthatóak. A Pp. első fejezetében találjuk arra vonatkozó rendelkezését, hogy mely esetekben tartozik a per a kir. járásbíróág hatáskörébe, illetve, hogy mely esetekben tartozik a kir. törvényszék hatáskörébe. Ebből következik, hogy a korabeli igazságszolgáltatási rendszer négy szintű volt, és háromfokú. A kir. járásbíróág elé kerülő ügyekben a kir. törvényszék elé lehetett fellebbezni, majd felülvizsgálati kérelem volt előterjeszthető a kir. ítélőtábla elé. A kir. törvényszék előtt meginduló perekben, a kir. ítélőtáblához lehetett fellebbezni, majd onnan felülvizsgálati kérelemmel fordulni a kir. Cúria felé.⁹⁸

⁹⁶FABINYI TIHAMÉR: *A Polgári Perrendtartás Törvénye és Joggyakorlata*, I. Kötet, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1931. 302.; ANTALFY MIHÁLY 1915. I. i. m. 429.

⁹⁷MAGYARY GÉZA 1913. i. m. 299.

⁹⁸STIPTA ISTVÁN: *A magyar bírósági rendszer története*, Multiplex Media, Debrecen, 1998. 127.

A Pp. rendelkezéseiből kitűnik, hogy bár egységesen szabályozza az eltérő szinteken induló eljárásokat, bizonyos részletszabályok megalkotásánál követi az 1868:LIV. tc. és az 1893:XVIII. tc. által megkülönböztetett írásbeli és szóbeli, azaz sommás eljárás közötti különbségeket. Álláspontom szerint ezzel nem akarja megkülönböztetni a két eljárást, csak hatékonysági szempontokat szem előtt tartva, bizonyos rendelkezések kapcsán a kisebb jelentőségű ügyekben eltérést enged, ezzel gördülékenyebbé téve azt.⁹⁹

V./2./a) Keresetlevél

A polgári per a célból indul meg, hogy a felperes jogvédelmet kérjen az állami orgánumtól, egy harmadik személlyel szemben, vagyis az alperessel szemben.¹⁰⁰ Ennél fogva a per legelső mozzanata – amely fentebb látható, peralapító cselekmény is – a keresetlevél. A keresetlevél lényegében egy idéző okirat, vagyis a kereseti kérelem alapján fogják megidézni az alperest.¹⁰¹ Ezek alapján a keresetlevélnek rendelkeznie kell bizonyos tartalmi elemekkel. Ilyen elem a bíróság megjelölése, amelyet a Pp. szövege sem emel ki külön, de a perelőfeltételeknél leírtakból kiindulva, hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság megjelölését kell tartalmaznia.¹⁰² Ilyen tartalmi elem továbbá a felek nevének, foglalkozásuknak, perbeli állásuknak és lakóhelyüknek a megjelölése. Végezetül az érvényesíteni kívánt jog előadását, méghozzá olyan formában, ahogy a perfelvételi határnapon a felperes előadni kívánja. A keresetlevél mellett – a tárgyalás előkészítésének okán – előadandók a felperes keresetének bizonyítékai is.¹⁰³

A rendelkezési elvből adódóan a jogvédelem adása kérelemre indul.¹⁰⁴ Tehát felperes rendelkezési elvét gyakorolva kereseti kérelmében állított jogát, meghatározott személlyel szemben, meghatározott bíróság előtt kéri.¹⁰⁵ A bíróság csak azt teljesítheti, amit a felperes kifejezetten kér. Vagyis az előfeltételek hiánya lehetséges, különösen amikor a felperes nem megfelelő bíróság előtt akarja érvényesíteni jogát. Annak érdekében, hogy az előfeltételeknek hiánya a legjobban visszaszorításra kerüljön, a bíróság megköveteli felperestől, hogy adja elő azokat a tényeket, adatokat is, amelyek a bíróság hatáskörének és illetékességének

⁹⁹FODOR ÁRMIN: *A Polgári Perrendtartás*, Kiadja Ráth Mór, Budapest, 1912. 106; MAGYARY GÉZA [1924]. i. m. 217.

¹⁰⁰FODOR ÁRMIN (Előadássorozat): *A Polgári Perrendtartás Alapelvei*, Franklin-Társulat, Budapest, 1914. 122.

¹⁰¹ANTALFY MIHÁLY 1915. I. i. m. 365.

¹⁰²MAGYARY GÉZA 1913. i. m. 467.

¹⁰³KOVÁCS MARCEL: *A Polgári Perrendtartás Magyarázata*, I. Kötet, Pesti Könyvnyomda Rt., Budapest, 1927. 413.

¹⁰⁴TÉRFY GYULA: 1914. i. m. 8.

¹⁰⁵BACSÓ JENŐ: *A Polgári Perrendtartás Tankönyve*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1917. 99.

megállapítására szolgálnak, illetve ha azokat, amelyek a hivatalból figyelembe vehető körülmények megállapításához nyújtanak eligazítást.

A keresetlevelet a hatáskörrel rendelkező és illetékes bírósághoz írásban kell benyújtani. A Pp. a járásbírói eljárásban megengedi, hogy keresetét a per bírósága előtt jegyzőkönyvbe mondja a felperes.¹⁰⁶

V./2./b) Idézés és kézbesítés

A keresetlevél benyújtásával a bíróság perceseekménye¹⁰⁷, hogy az abban foglalt személyt tárgyalásra idézze, ezzel megadva a lehetőséget mindkét fél számára a tényállásának előadására, illetve bizonyos esetekben alperes jogvédelmi igényének az érvényesítésére is. Ebből adódóan az idéző végzés kibocsátására sor kerül. Az idéző végzést a keresetlevél másolatával kell megküldeni alperes részére, továbbá tájékoztatni kell a feleket a perfelvételi tárgyalás határnapjáról, időpontjáról, és pontos helyéről.

A pergátló körülmények vizsgálatából adódóan meg kell említeni, hogy az idézés kapcsán a bíróság bizonyos pergátló körülményeket hivatalból észlelhet. Ha a keresetlevélben a felperes nem jelölte meg azokat az adatokat, amelyek a bíróság hatáskörének és illetékességének a megállapításához szükségesek, vagy ha a keresetlevél egyéb pótolható hibákban szenved, különösen a felek hiányos megjelölése, vagy aláírás hiánya miatt, akkor a bíróság rövid határidő tűzése mellett visszaadja a felperesnek, hogy javítsa ki a felhozott hibákat.¹⁰⁸ Joghatása az, hogy a kijavított keresetlevelet úgy fogja tekinteni a bíróság, mintha az elsőnek benyújtott kereseti kérelem volna. Ennek oka, hogy a per ebben a szakaszában a per célja, hogy a felperes jogvédelmi igényét érvényesíteni tudja alperessel szemben. Ebből következik, hogy alperest perbe kell vonni ahhoz, ehhez pedig az idéző végzés kibocsátása szükséges.¹⁰⁹

Azonban ha már a keresetlevél beadásakor nyilvánvaló, hogy valamely pergátló körülmény forog fenn, ügyvédi képviselő hiánya, vagy valamely más hivatalból figyelembe veendő, nem pótolható hiány észlelhető, illetve ha a kijavításra visszaadott keresetlevelet a felperes ismét hibásan adja be, a bíróság idézés kibocsátása nélkül hivatalból visszautasítja a keresetlevelet. Ennek indokául az szolgál, hogy a bíróság olyan keresetlevelet ne bocsájtson

¹⁰⁶TÉRFY GYULA: *Az új Polgári Perrendtartás*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1914. 152.; FODOR ÁRMIN 1912. i. m. 83.

¹⁰⁷BACSÓ JENŐ 1917. i. m. 104.; MAGYARY GÉZA 1913. i. m. 472.

¹⁰⁸MNL-HBML VII. 2/b. 93. d. P. III. 957/1930/4; 97. d. P. 2283/1929/11; 99. d. P. IV. 237/1931/4.

¹⁰⁹BACSÓ JENŐ 1917. i. m. 105.; KOVÁCS MARCEL 1927. I. i. m. 465.; MAGYARY GÉZA 1940. i. m. 348.

ki, amely eleve hibában szenved.¹¹⁰ Felperes igényének érvényesítése érdekében kap egy hiánypótlási lehetőséget, amely ha újfent eredménytelenül következik be, a bíróság a keresetet kibocsátani nem tudja. A pergátló körülmények, vagy a nem pótolható hiba esetén a Pp. szabályozása helyénvaló, ugyanis a felperesnek meg volt a lehetősége a keresetlevél megfelelő kellékeivel történő benyújtására, azonban ennek hiánya értelemszerűen nem vezethet jogvédelmi igény érvényesítésére.

Véleményem szerint bizonyos alaki szempontokat vesz figyelembe a Pp. szabályozása, amely megelőzi az anyagi igényét felperesnek. Álláspontom szerint a polgári perhez elegendő az alaki igazság kiderítése. Így abban az esetben is, ha a felperesnek valós jogvédelmi igénye van – amelyet tételezzünk fel a per lefolytatásával a bíróság is megalapozottnak tartana –, a fentiekből következően akkor sem tudja érvényesíteni azt, mivel keresetlevele a Pp. alaki feltételeinek nem felelt meg. Ez az álláspont olyan oldalról is megközelíthető, hogy ha a felperes keresetében nem a Pp. rendelkezéseinek megfelelő formában kér jogvédelmet az államtól, akkor az állam nem köteles neki jogvédelmet nyújtani.

A Pp. rendelkezései alkalmazni rendelik a 184.§-t, abban az esetben, ha hivatalból figyelembe veendő pergátló körülmények, vagy a nem pótolható kereseti hibák folytán a bíróság megszüntette a pert. E § értelmében a kereset beadásának magánjogi hatályai fennmaradnak, ha a visszautasító határozattól számított 30 napon belül a felperes a keresetlevelet szabályszerűen benyújtja, vagy más módon szabályszerűen érvényesíti.¹¹¹

Ahogy már a fentiekben szoltam róla az idéző végzéssel ellátott keresetlevél kézbesítésével beállnak a perindítás hatályai. A Pp. csak a perfüggőséget emeli ki a perjogi hatályok közül, illetve összességükben említi a magánjogi hatályokat. A perjogi hatályok a következők:

a) A perfüggőség, amely beálltával a megindított per folyamata alatt ugyanazon jog iránt sem ugyanazon, sem más bíróság előtt nem lehet újabb pert indítani.¹¹²

b) A hatáskör megállapításánál a keresetlevél beadásakor fennálló pertárgyértéket kell alapul venni.¹¹³

c) A bíróság illetékességét is a kereset beadásának időpontjában fennálló helyzet alapján kell megítélni.¹¹⁴

¹¹⁰ANTALFY MIHÁLY 1915. I. i. m. 389.; MAGYARY GÉZA 1940. i. m. 331.; KOVÁCS MARCEL 1927. I. i. m. 467.

¹¹¹FABINYI TIHAMÉR 1931. i. m. 396.; KOVÁCS MARCEL 1927. I. i. m. 537.; ANTALFY MIHÁLY 1915. I. i. m. 447.;

¹¹²TÉRFY GYULA 1914. i. m. 159.; ANTALFY MIHÁLY 1915. I. i. m. 398.; KOVÁCS MARCEL 1927. I. i. m. 475.

¹¹³MAGYARY GÉZA [1924]. i. m. 350.

¹¹⁴KOVÁCS MARCEL 1927. I. i. m. 482.

d) Elenyészik felperes azon perjoga, mely alapján több illetékes bíróság közül szabadon választhat.

e) Alperes a kereset átvételével a perbebocsátkozás vagy a pergátló kifogásra hivatkozás kötelezettségébe sodródik.¹¹⁵ *Antalfy* által megfogalmazott perjogi hatály a fentebb kifejtettek alapján nem helytálló, és az általam elfogadott álláspont szerint sem, mivel ha alperesnek kötelezettsége lenne a két percselekmény legalább egyikét megtenni, akkor a mulasztás következményeképpen nem rendelkezne úgy a Pp., hogy az alperes távolmaradása esetén a felperes kereseti kérelmére alapozva makacssági ítéletet hoz. Ha kötelezettsége lenne az egyik percselekmény megtételére, akkor mindaddig, amíg azt alperes nem teljesíti, a per egy függő helyzetbe kerülne, és szabályozás hiányában hosszasan elhúzódna.

f) A kereset kézbesítése alapot teremt a főbeavatkozó, vagy a mellékbeavatkozó belépésére a perbe.

g) Perjogi jogosultsága a viszontkereset beterjesztése alperesnek megnyílik, azonban *Antalfy* itt is kifejti, hogy ez csak az perbebocsátkozással lehetséges, amelyet ő érdemi ellenkérelemként jellemez.¹¹⁶

h) Továbbá *Magyary*, aki az e), f) és g) pontokat nem nevesíti, egy további perjogi hatályt említ, azt hogy a bíróság idézni köteles. Vagyis kötelezettséget állapít meg az állam oldalán, hogy az idéző végzést kibocsájtja, hibája esetén pedig lehetőséget adjon a felperesnek keresetlevele hiányait pótolni.¹¹⁷

A magánjogi hatályok tekintetében az anyagi jogi szabályok az irányadók:

a) A kereset indítástól számítandó idő az alperes elbirtoklási idejébe nem számítható bele.¹¹⁸

b) A kereset kézbesítésével a felperes vagylagos kötelemben (facultas alternativa) többé nem választhat.¹¹⁹

c) Az alperes a kereset kézbesítésével felelős a birtokában lévő dolog megrongálódásáért, megsemmisüléséért.¹²⁰

V./2./c) Perfelvételi tárgyalás

A perfelvételi tárgyalás alapvető célja, hogy hatékonyabbá tegye a per menetét.¹²¹ Mivel a perfelvételi tárgyalásra a bíróság nem követeli meg a felektől, hogy előkészítsék a

¹¹⁵ANTALFY MIHÁLY 1915. I. i. m. 366.

¹¹⁶ANTALFY MIHÁLY 1915. I. i. m. 399.

¹¹⁷MAGYARY GÉZA [1924]. i. m. 349.

¹¹⁸KOVÁCS MARCEL 1927. I. i. m. 483.

¹¹⁹ANTALFY MIHÁLY 1915. I. i. m. 399.

¹²⁰FODOR ÁRMIN 1914. i. m. 130.

pert, rövid határidő alatt kitűzhető.¹²² A felperes az alperes távolmaradása esetén gyorsan kaphat makacssági ítéletet. Ha pedig a felperes valamilyen hibát vétett, és azt a bíróság hivatalból nem észlelte, akkor az alperes kifogása következtében a bíróság tudomást szerez róla.¹²³ Ekkor a pert megszünteti a bíróság, ezzel lényeges perköltségektől kímélve meg a felperest.¹²⁴

A bíróságok oldaláról is előnyös a perfelvételi tárgyalás. A perfelvételi határnap kitűzését, annak rövid lefolytatása miatt több perben ugyanarra a napra ki tudja tűzni. Így akár egy nap 30 per perfelvételi tárgyalást le tudja bonyolítani.¹²⁵ Ez nem csak a pergátló kifogásokra történő hivatkozással képzelhető el, hanem a mulasztással, elállással vagy egyességgel is.¹²⁶

Az alperes aspektusából megvizsgálva, pedig a legnagyobb előnyt az jelenti, hogy a Pp. rendelkezései alapján nem kell perbe bocsátkoznia.¹²⁷ Ez az előny, amennyiben felperes keresetlevelében foglaltak valósak, csak halasztó jellegű. A felperes az alperes kifogásában hivatkozott körülményeket kijavítva, nincs akadálya annak, hogy igényét újra érvényesítse.

A Pp. rendelkezéseiből kitűnik, hogy az osztott tárgyalási rendszer csak a törvényszék előtti eljárásban érvényesül teljesen.¹²⁸ A járásbírói eljárásban az első idézés a perfelvételre és az érdemleges tárgyalásra szól. Ezáltal a járásbírói eljárásban induló ügyekben a vegyes tárgyalási rendszert alkalmazza a Pp., melynek indoka, hogy az itt induló perek csekélyebb jelentőségűek, így nincs szükség arra, hogy a felek előkészítsék a pert.

Az fentiekben említett keresetlevélre a bíróság az alperest megidézi a perfelvételi tárgyalásra. Ezen intervallum a perfelvételi időköz, amelynek a járásbírói eljárásban három napnak kell lennie, ha a kézbesítés a bíróság székhelyén történt, és nyolc nap, ha az ország más területén. Törvényszéki eljárásban ez az időköz nyolc nap, ha az alperes idézése a bíróság székhelyén történik úgyszintén, azonban 15 nap, ha alperes az ország más területén lakik. A perfelvételi időköz sürgős ügyekben rövidíthető.

¹²¹GAÁR VILMOS: *A Magyar Polgári Perrendtartás magyarázata*, I. Kötet, Athenaeum irodalmi és nyomdai Rt., Budapest, 1911. 150.

¹²²PETRIK ALADÁR: A per előkészítése a járásbírói eljárásban. *Jogtudományi Közlöny* 1913 (48. évf) 14. sz. 123.

¹²³FODOR ÁRMIN 1912. i. m. 107.

¹²⁴MNL-HBML VII. 2/b. 37. d. P. 237/1918/4; P. 4550/1921/14; 71. d. P. III. 3224/1926/6.

¹²⁵FÖLDES ISTVÁN: *A Magyar Polgári Perrendtartás*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1944. 116.

¹²⁶FÖLDES ISTVÁN 1944. i. m. 114.

¹²⁷BACSÓ JENŐ 1917. i. m. 116.

¹²⁸MENYHÁRT GÁSPÁR 1934. i. m. 111.

A perfelvételi tárgyalásra úgy kezdődik, hogy a felperes előadja a keresetét. A kir. járásbíróság előttszóban ismerteti a keresetét a felperes.¹²⁹ Ennek oka, hogy a járásbírósági eljárásban nem követelmény a per írásos előkészítése, abból adódóan, hogy a perek általában csekélyebbek. A közvetlenség elvének érvényesülése végett, azonban ha a keresetén változtatni kíván, annak szóbeli ismertetése mindenképpen kötelező, melyet a bíróság jegyzőkönyvben rögzít. A kir. törvényszék előtt induló perekben¹³⁰ a perfelvételi tárgyaláson, amennyiben a felperes keresetéhez ragaszkodik, ezt szóban kijelenti a bíróság előtt, ha kereseti kérelmén változtatni kíván, annak írásos példányát a korábbi kereseti kérelméhez csatolja, illetőleg szóban felolvassa azt. A Pp. szabályozása alapján a felperes keresetének előadását követően, de még az alperes perbebocsátkozása előtt tehet pergátló kifogást. Ezeket a kifogásokat az alperesnek együttesen kell előadnia,¹³¹ és utóbb csak annyiban élhet kifogással, amennyiben azt a bíróságnak hivatalból észlelnie kellett volna, vagy amennyiben alperes valószínűsíti, hogy hamarabb hibáján kívül nem tudott vele élni. Ha alperes ilyen kifogásokkal nem élt, akkor a perfelvételi tárgyalás a perbebocsátkozásra szorítkozik, amelyet előkészített iratából felolvas.

A kereseti kérelem és az érdemi ellenkérelem szóban történő előadása előnyös, abból a szempontból, hogy ha az alperes pergátló kifogásokat nem terjesztett elő, akkor a bíróság még mindig konstatálhatja azokat a pergátló körülményeket, amelyek esetleg csak ekkor merült fel. Továbbá a bíróság megállapíthatja, hogy mennyi idő kell a feleknek a tárgyalás előkészítésére, így megfelelő határrapra tűzheti ki az érdemleges tárgyalás határrapját.¹³²

V./2./d) Pergátló kifogások

A Pp. peralapítási koncepciója, hogy a per az alperes érdemleges perbebocsátkozásával jön létre.¹³³ Ennek okán bizonyos előfeltételektől függ, hogy a bíróság kerülhet-e olyan helyzetbe, hogy a felek jogvitájáról határozzon. A Pp. szabályozása a *Magyary-féle szemléletet* tükrözi, vagyis, hogy az alperes perbebocsátkozása elengedhetetlen a per létrejöttéhez. Álláspontomat ezzel kapcsolatban a fentiekben kifejtettem, itt csak utalnék

¹²⁹ MNL-HBML VII. 2/b. 51. d. P. 19579/1922/2; 56. d. P. 18832/1923/3; 63. d. P. 1251/1925/11; 84. d. P. I. 3093/1928/10; 96. d. P. V. 6255/1930/10.

¹³⁰ MNL-HBML VII. 2/b. 36. d. P. 3499/1918/9; 37. d. P. 237/1918/4; 45. d. P. 5841/1921/5; 48. d. P. 5275/1922/2; 51. d. P. 2736/1923/6; 53. d. P. 1337/1920/5; 54. d. P. I. 1932/1923/5; 56. d. P. 6469/1922/8; 75. d. P. 2432/1927/3; 80. d. P. 387/1928/6; 99. d. P. 7401/1930/4.

¹³¹ MNL-HBML VII. 2/b. 58. d. P. 6401/1923/10; 62. P. 2423/1925/7; 64. d. P. 3369/1925/4; 68. d. P. 7430/1925/5; 74. P. VI. 5630/1926/15; 94. d. P. I. 156/1930/4.

¹³² MENYHÁRT GÁSPÁR 1934. i. m. 114.

¹³³ PLÓSZ SÁNDOR 1911. i. m. 9.

rá, hogy ez az egyik legvitatottabb perirolalmi kérdés, hogy mikortól beszélhetünk perről. Ezért ebben a fejezetben csak a Pp. bemutatására törekszem.

A pergátló kifogásokat együttesen köteles előadni az alperes a perfelvételi tárgyaláson, amely azt jelenti, hogy több kifogás esetén egymás után ismerteti azokat.¹³⁴ Főszabály szerint nincs lehetőség a perbebocsátkozás után új pergátló kifogást érvényesíteni.¹³⁵ Ez alól a szabály alól két kivétel van, azonban mindkét esetben a pergátló kifogások a per érdemétől elkülönítve tárgyalandók.¹³⁶ Az egyik azokra a pergátló körülményekre vonatkozik, amelyeket a bíróság az eljárás bármely szakaszában hivatalból figyelembe venni köteles¹³⁷, így ezekre az alperes a perbebocsátkozása után is hivatkozhat.¹³⁸ A másik méltányossági alapon veszi figyelembe a pergátló körülményeket. Ha alperes valószínűsíti, hogy korábban pergátló kifogásait hibáján kívül nem érvényesíthette, akkor azokat a bíróság a perbebocsátkozás után elbírállhatja.

A Pp. taxatív felsorolja a pergátló kifogásokat, amelyek mellett más kifogásokat a bíróság nem fogadhat el pergátló kifogásként. Ilyen lehet a bíróság szabálytalan megalakulása vagy érdekeltsége, de ezek nem vezetnek a per megszüntetésére.¹³⁹ Ennek indoka, hogy ha a bíróságnak lehetősége lenne mérlegelni a pergátló kifogások körét, akkor nagy teret engedne az olyan kifogások előterjesztésének, amelyek megvizsgálásával a per jelentős mértékben elhúzódna. A 180. §-ban foglalt nyolc pergátló kifogásra történő hivatkozás esetén, a bíróság rövid idő alatt tud dönteni, amely következtében az érdemleges tárgyalás határnapját kitűzi, vagy a pert megszünteti.

Az első pergátló kifogás, „*hogy a kereset érvényesítése egyáltalában nem tartozik a polgári perútra, vagy hogy külön eljárásnak van fenntartva*”.¹⁴⁰ A rendelkezés első fele azt jelenti, hogy az ügy nem a bíróságok, hanem a közigazgatási hatóságok hatásköréhez vannak utalva¹⁴¹; vagy hogy polgári bíróság elé tartozik az ügy, de nem a perútra, ilyenek különösen a végrehajtó eljárási, telekkönyvi, hagyatéki, anyakönyvi ügyek, vagyis a peren kívüli ügyek. A

¹³⁴KATONA ARTÚR: *Polgári perjog kalauza*, Politzer Zsigmond és fia kiadásában, Budapest, 1934. 51.

¹³⁵VALENTA PÁL: *A pergátló kifogások a gyakorlatban*, Kézirat, Debrecen, 1940. 9.

¹³⁶VALENTA PÁL 1940. i. m. 25.

MNL-HBML VII. 2/b. 70. d. P. II. 2353/1926/18.

¹³⁷NÁNÁSSY ANDOR: *A pergátló kifogások jelentősége polgári eljárási jogunkban és annak perorvoslati rendszerében*, Kézirat, Debrecen, 1934. 24.

¹³⁸Az 1., a 2., az 5. és a 6. pontban említett pergátló körülményeket, valamint a jelen törvényben meghatározott esetekben a 3. pontban említetteket is, az eljárás bármely szakában hivatalból figyelembe kell venni.

¹³⁹KOVÁCS MARCEL 1927. I. i. m. 525.

¹⁴⁰MLN-HBML VII. 2/b. 45. d. P. III. 6899/1922/26; 46. P. II. 950/1922/9; 53. d. P. IV. 2042/1923/9; 58. d. P. IV. 2291/1924/14; 67. d. P. III. 1302/1925/13; 70. d. P. II. 2353/1926/18; 75. d. P. 7902/1926/21; 80. d. P. I. 5925/1928/17; P. I. 1079/1929/15; 99. d. P. VI. 1677/1931/11.

¹⁴¹NÁNÁSSY ANDOR 1934. i. m. 33.

rendelkezés második fele, amely szerint a kereset érvényesítése külön eljárásnak van fenntartva, azt jelenti, hogy a kereseti igény a rendes bíróságok elé tartozik, azonban a Pp. külön eljárást tart fenn számukra. Például a fizetési meghagyás, holtnak nyilvánítás, vagy az okiratok megsemmisítése. A választottbíróság kikötése is külön eljárásnak minősül, azonban a Pp. ennek a kifogását kiveszi a 180. § 1. pergátló kifogása köréből, és külön a 4. pontban szabályozza.

A második pergátló kifogás, *„hogy törvény szerint a polgári pert más hatósági eljárásnak kell megelőznie”*.¹⁴² Az előzetes más hatósági eljárás fogalma alá azokat az eljárásokat kell érteni, amelyeknek eredménye elengedhetetlen a rendes bírósági eljárás előtti lefolytatásához. Illetve, hogy az előzetes hatósági eljárásnak a per érdemét, vagy legalább annak jogalapját el kell döntenie. A Pp. életbeléptetéséről szóló 1912:LIV. tc. 8. § (2) bekezdése szerint: *„érintetlenül maradnak azok a jogszabályok, amelyek szerint a polgári pert más hatósági eljárásnak kell megelőznie.”* Ide sorolandók például a munkaadó megtérítési igénye¹⁴³, a bíró ellen érvényesíthető kártérítés¹⁴⁴, vagy az iparosok és tanoncok között felmerülő viták rendezése.¹⁴⁵

A harmadik pergátló kifogás, *„hogy a per nem tartozik a bíróság hatáskörébe, vagy hogy a bíróság nem illetékes.”*¹⁴⁶ Hatásköri kifogásra abban az esetben lehet hivatkozni, ha az első és a második pergátló kifogások esete nem forog fenn. Tág értelemben az első és a második pergátló kifogás is hatásköri kifogás, azonban jelen pergátló kifogás esetén a szűk értelmét vesszük alapul. Hatásköri kifogás akkor tehető, ha a per a rendes bíróságok hatáskörébe tartozik, azonban vitás, hogy a járásbíróság vagy a törvényszék hatáskörébe. Illetékességi kifogás akkor tehető, ha ugyan a bíróság hatásköre megfelelő, de nem forog fenn olyan illetékességi ok, amely alapján helyileg jogosult volna eljárni. A bírói gyakorlatban a legnagyobb számban felmerülő pergátló kifogás a hatásköri és illetékességi kifogás.

¹⁴² MNL-HBML VII. 2/b. 37. d. P. II. 241/1920/18; 48. d. P. III. 2584/1922/5; 56. d. P. V. 856/1924/8; 71. d. P. VI. 2391/1927/11; 77. d. P. V. 893/1930/42; 86. d. P. III. 369/1929/10; 98. d. P. II. 2971/1930/25.

¹⁴³ 1907:XIX. tc. 66. §

¹⁴⁴ 1871:VIII. tc. 68. §

¹⁴⁵ 1884:XVII. tc. 141. §

¹⁴⁶ MNL-HBML VII. 2/b. 38. d. P. II. 749/1920/10; 45. d. P. II. 449/1922/10; 47. d. P. II. 316/1919/6; 49. d. P. II. 2762/1922/7; 51. d. P. III. 5355/1923/11; 53. d. P. III. 1996/1923/11; 54. d. P. I. 2846/1923/9; 56. d. P. III. 2191/1923/14; 60. d. P. VI. 5496/1926/24; 64. d. P. I. 1688/1924/5; 65. d. P. II. 3472/1925/10; 66. d. P. III. 243/1926/9; 70. d. P. V. 5578/1922/11; 71. d. P. IV. 2885/1923/12; 74. d. P. IV. 2477/1927/11; 80. d. P. IV. 1177/1927/17; 85. d. P. I. 3197/1928/27; 86. d. P. I. 522/1929/13; 87. d. P. II. 810/1929/8; 92. d. P. I. 3187/1929/6; 94. d. P. II. 1396/1930/6; 98. d. P. V. 1676/1931/13.

A negyedik pergátló kifogás, „*hogy az ügyben választott bíróságnak kell eljárni.*”¹⁴⁷ Ez a kifogás az első pergátló kifogás egy esete. E kifogás megtételekor nem releváns, hogy a választottbíróság elé tartozás szerződésen, végintézkedésen vagy törvény rendelkezésein alapul-e.¹⁴⁸ Bernhard álláspontja szerint ide csak azok a választott bíróságok értendők, amelyek állami rendelkezésen alapulnak.¹⁴⁹

Az ötödik pergátló kifogás „*a perfüggőség kifogása (147. §)*”¹⁵⁰. Fentebb az idézés és kézbesítés kapcsán szóltam róla. Erre a kifogásra alperes abból az okból kifolyólag hivatkozhat, hogy a bíróság elkerülje azt a helyzetet, hogy ugyanazon jog iránt indított per, ugyanazon személyek között kétszer kerüljön megtárgyalásra.

A hatodik pergátló kifogás, „*hogy a felek valamelyikének nincs perképessége, illetőleg hogy törvényes képviselője mellőzve van vagy nincsen igazolva.*”¹⁵¹ A perbeli ügyfélképesség és a perbeli cselekvőképesség hiánya is megalapozhatja ezt a pergátló kifogást. Azonban a pergátló kifogások közül ennél az egynél rendelkezik úgy a Pp., hogy abban az esetben, ha a pergátló kifogásnak helyt ad, akkor a pert nem megszünteti, hanem a 75. § értelmében jár el.

A hetedik pergátló kifogás, „*hogy a felperes a megelőző eljárásnak a 186. és a 439. § alapján megállapított költségét a törvény értelmében meg nem térítette.*”¹⁵² A 186. § értelmében az alperes olyan költség megtérítését kéri, amely abból származik, hogy felperes – alperes perbebocsátkozása előtt – elállott a keresetétől, és újfent érvényesíteni akarja alperessel szemben. Az alperesnek felmerült költségei megtérítése után van csak erre lehetősége a felperesnek. A 439. § alapján az alperes olyan költségei miatt hivatkozik, amelyek felperes első határnapon történő mulasztásából származik, mivel alperes a tárgyaláson megjelent. Amennyiben felperes keresetét újból érvényesíteni kívánja, alperes költségei megtérítését a perbebocsátkozás előtt követelheti eme kifogásra hivatkozással.

¹⁴⁷ MNL-HBML VII. 2/b. 48. d. P. II. 2470/1922/6; 64. d. P. IV. 3996/1926/16; P. IV. 1057/1931/48; 71. d. P. IV. 167/1924/12; 93. d. P. II. 856/1930/6.

¹⁴⁸ NÁNÁSSY ANDOR 1934. i. m. 45.

¹⁴⁹ BERNHARD MIKSA: *A Polgári Peres eljárás hatályos szabályai*, Bernhard György kiadásában, Budapest, 1942. 106.

¹⁵⁰ MNL-HBML VII. 2/b. 48. d. P. V. 2483/1922/17; P. IV. 2174/1922/6; 51. d. P. V. 1521/1923/9; 59. d. P. III. 3024/1924/15; 64. d. P. I. 2852/1925/18; P. III. 3019/1925/14; 65. d. P. II. 3258/1925/12; 85. d. P. III. 3341/1928/18.

¹⁵¹ MNL-HBML VII. 2/b. 48. d. P. I. 1916/1923/14; 61. d. P. IV. 4532/1922/24; 63. d. P. III. 2682/1925/13; 68. d. P. IV. 1424/1926/36; 71. d. P. IV. 2243/1922/9; 92. d. P. II. 2325/1931/18.

¹⁵² MNL-HBML VII. 2/b. 96. d. P. V. 6255/1930/10.

A nyolcadik pergátló kifogás, „*hogy a felperes a perköltségre nézve biztosítékot nem adott (124-128. §)*”.¹⁵³ Ez a kifogás kivételes módon felperes részéről is megtehető, amennyiben alperes külföldi állampolgár.

V./2./e) Pergátló kifogások tárgyalása és elintézése

A pergátló kifogások gyakran jelentősebb kérdéseket tárgyalnak, mintsem hogy azokat felfolyamodás útján lehessen elintézni. A Pp. rendelkezései szerint – eltérően az 1881:LIX. tc-től és a 1893:XVIII. tc-től – a pergátló kifogásokat ítélettel kell eldönteni, ezzel visszatér az 1848. előtti perjogunk álláspontjára. Ehhez hozzájárul az a felfogás, hogy ha a pergátló kifogások felett végzéssel döntene a bíróság, az különbséget tenne a pergátló kifogás tárgyában határozó és más végzések között. Ennek oka, hogy a pergátló kifogás tárgyában hozott végzés esetén nem mellőzhető a tényállás ismertetése, míg ez a más végzések esetén nem szükséges. A Pp. normái nem engedik meg a másodfokú bíróság végzése ellen a felülvizsgálatot, amely azért jelentene gondokat, mivel nem biztos, hogy minden esetben ki kell zárni a felülvizsgálat lehetőségét a pergátló kifogások kapcsán. *Antalfy* álláspontja szerint az ítélettel való eldöntése a pergátló kifogásoknak nem jelent nagyobb munkaterhet a fellebbviteli bíróságoknak, mivel azokat elintézni nyilvános előadás útján fogja; a felülvizsgálati bíróságok pedig ténykérdésben úgy sem döntenek.¹⁵⁴

A Pp. az imént említett elvet majdnem következetesen végigviszi az egész elsőfokú eljáráson, azonban a Pp. 181. § kimondja, hogy „*a járásbírói eljárásban a pergátló kifogások elvetése végzéssel történik*”.¹⁵⁵ Ezt az eltérést azért engedi meg a Pp., mert ezzel a járásbírói eljárást egyszerűsíti és gyorsítja. Ugyanis a végzés következtében a külön fellebbvitelről az alperes eszik.¹⁵⁶ A pergátló kifogásra vonatkozó tényállás eme esetben az ügy érdemében hozott ítélet indoklásban szerepel, és alperes ezen ítélet vonatkozásában élhet fellebbezési kérelmével.¹⁵⁷

A pergátló kifogások tárgyalását a per érdemétől elkülönítve kell fogantatni. Habár abban az esetben, ha a pergátló kifogások tárgyalása az ügy érdemével összefüggő, célszerűbb együttes tárgyalásuk.¹⁵⁸ Ha nem sikerül egy tárgyalási határnapon eldönteni a pergátló

¹⁵³ MNL-HBML: 36. d. P. II. 1905/1919/12; 49. d. P. I. 2761/1922/6; 51. d. P. II. 1204/1923/18; 62. d. P. III. 1275/1924/4; P. IV. 677/1926/11; 69. d. P. II. 1800/1926/6; 74. d. P. 5087/1925/9.

¹⁵⁴ ADMELO GÉZA: Szóbeli eljárás és fellebbezés ténykérdésben. *Jogtudományi Közlöny* 1915 (50. évf) 12. sz. 147; ANTALFY MIHÁLY 1915. I. i. m. 443.

¹⁵⁵ MNL-HBML VII. 2/b. 68. d. P. 4794/1921/5.

¹⁵⁶ KOVÁCS KÁROLY: Fellebbezés a pergátló kifogás kérdésében. *Jogtudományi Közlöny* 1917 (52. évf) 14. sz. 132.

¹⁵⁷ TÉRFY GYULA 1914. i. m. 273.

¹⁵⁸ KOVÁCS MARCEL 1927. I. i. m. 532.

kifogásokat, akkor a perfelvételi határnapot el kell halasztani. A felperes kérelmére a bíróság az új határnapot egyúttal az érdemi tárgyalásra is kitűzheti. Ezzel a rendelkezésével a Pp. a permetszés intézményén valamelyest enyhít.¹⁵⁹

A járásbíróági eljárásban a kifogások elvetését kivéve a pergátló kifogásokat ítélettel kell eldönteni. Ez azt jelenti, hogy a törvényszéki eljárásban a pergátló kifogást helybenhagyó vagy elvető ítélet ellen is önálló fellebbvitelnek van helye.¹⁶⁰ A járásbíróági eljárásban a pergátló kifogásokat helybenhagyó ítélet ellen is önálló fellebbezésnek van helye, azonban elvetése esetén az ügy érdemében hozott ítélet ellen használt fellebbezéssel lehet a pergátló kifogás tárgyában fellebbezéssel élni.¹⁶¹

A pergátló kifogások eldöntése iránt mindkét eljárásban hozott helybenhagyó, illetve elvető határozatnak végítélet jellegű joghatása van.¹⁶² Ez nem azt jelenti, hogy a pergátló kifogás elvetése esetén végítéletről lenne szó, hanem a perköltség viseléséről ugyanúgy rendelkezni kell a határozatokban, mintha végítélet lenne.¹⁶³

A pergátló kifogások felett hozott határozat jogereje nem egyezik magával az ügy érdemében hozott határozat jogerejével.¹⁶⁴ A Pp. 411. § alapján: „Az ügy érdemében hozott ítélet csak annyiban válik jogerőssé, a mennyiben a keresettel érvényesített jog iránt határoz. Ez a rendelkezés nem zárja ki a határozat szükségképpen következményeinek jogerőre emelkedését.” Értelmezve a rendelkezést, a jogerő csak a keresettel érvényesített jogra terjed ki. Következésképpen a Pp. e szakasza tárgyi szempontból közelíti meg az ítélet jogerejét.¹⁶⁵ A pergátló kifogás feletti döntés esetén a jogerős határozat a jognak újbóli érvényesítését nem akadályozhatja, mert a bíróság a jog fölött nem döntött. Ezek alapján a pergátló kifogás feletti határozat jogereje csak a tekintetben áll be, ami felől a döntés történt.¹⁶⁶

A hatékonyabb pervitel érdekében a törvény megengedi, hogy a bíróság járásbíróági eljárásban a kifogások elvetése esetében mindig, a törvényszéki eljárásban pedig az ellenfél kérelmére köteles a határozat jogerőre emelkedésére tekintet nélkül az eljárás folytatását

¹⁵⁹ MNL-HBML VII. 2/b. 48. d. P. 5074/1922/3; 51. d. P. 2401/1918/16; 68. d. P. 7430/1925/5.

¹⁶⁰ ANTALFY MIHÁLY 1915. I. i. m. 443.; NÁNÁSSY ANDOR 1934. i. m. 61.

¹⁶¹ MNL-HBML VII. 2/b. 38. d. P. II. 749/1920/10; P. III. 1505/1926/10; 49. d. P. I. 2761/1922/6; 51. d. P. II. 1204/1923/18; P. III. 1446/1923/22.

¹⁶² ANTALFY MIHÁLY: *Polgári Perrendtartás*, II. Kötet, Wessely és Horváth Szedőgépüzemű Gépnyomdájában, Pécs, 1915. 683.

¹⁶³ GAÁR VILMOS: *A Magyar Polgári Perrendtartás magyarázata*, II. Kötet, Athenaeum irodalmi és nyomdai Rt., Budapest, 1911. 28.

¹⁶⁴ KOVÁCS MARCEL: *A Polgári Perrendtartás Magyarázata*, II. Kötet, Pesti Könyvnyomda Rt., Budapest, 1927. 851.

¹⁶⁵ JANCsó GYÖRGY: *A Magyar Polgári Perrendtartás rendszeres kézikönyve*, II. Kötet, Athenaeum irodalmi és nyomdai Rt., Budapest, 1915. 320.

¹⁶⁶ MAGYARY GÉZA [1924]. i. m. 481.

elrendelni.¹⁶⁷ A járásbíróági eljárásban ennek oka, hogy a csekélyebb jelentőségű ügyek feleslegesen ne várákózzanak. Álláspontom szerint ez a rendelkezés annak is betudható, hogy a járásbíróság előtt van a legnagyobb ügyteher. A törvényszéki eljárásban ez a rendelkezés egyfajta kockázat vállalást jelent a fél részéről, mivel a jogerő beállta előtt a másik félnek még lehetősége van azt a fellebbviteli bíróság előtt megtámadni.

Ha mind a járásbíróági eljárásban, mind a törvényszék előtti eljárásban a bíróság a 180. § 1., 2., 3., 4., és 5. p. esetében pergátló kifogásnak helyt ad, a pert megszünteti.¹⁶⁸ A 6. pergátló kifogás esetében – ahogy már fentebb említettem – a 75. § értelmében jár el. Amennyiben a hiány pótolható, akkor annak pótlására új határidőt tűz a bíróság, azonban ennek eredménytelen eltelte után a pert megszünteti. Ha a hiány nem pótolható, akkor határidő tűzése nélkül szünteti meg a pert. Ha a bíróság a 180. § 7. vagy 8. pontja esetében ad helyt a pergátló kifogásnak, a pert csak arra az esetre mondja ki megszüntetnek, ha a felperes az ítélet jogerőre emelkedésétől számított nyolc nap alatt, a 7. pont esetében a megelőző eljárás költségét le nem fizeti vagy a bíróságnál készpénzben le nem teszi, a 8. pont esetében pedig a megállapított összeget biztosítékul készpénzben vagy óvadékképes értékpapírokban a bíróságnál le nem teszi.

Ha a bíróság hivatalból észlelendő pergátló körülmény fennforgását tapasztalja a perfelvételi tárgyaláson, vagy később, és a felek ezt nem vitatják, akkor a pert megszünteti ítélet formájában.¹⁶⁹

Abban az esetben, ha a felperes a megszüntető, illetve visszautasító határozattól számított 30 napon belül szabályszerűen benyújtja a keresetlevelét, a kereset beadásnak és a per magánjogi hatályai fennmaradnak.

V./3. Problémák felvetése és következtetések levonása

Az 1911:I. tc. megvizsgálása kapcsán számos elméleti, és gyakorlati kérdés merült fel. Az ítélkezési gyakorlatban megnyilvánuló anomáliák álláspontom szerint hangsúlyosabbak. Ennek indokául szolgálhat az a tény, hogy a Pp. megalkotása egy hosszas kodifikációs folyamat volt, amely Plósz Sándor nevéhez fűződik ugyan, de rajta kívül a kor számos perjogi képviselője hozzájárul megalkotásához.¹⁷⁰ Így annak szabályozási anyaga egy kimunkált

¹⁶⁷ MNL-HBML VII. 2/b. 45. d. P. 4550/1921/14; 56. d. P. I. 949/1922/2; 57. d. P. I. 564/1922/10; 67. d. P. III. 1302/1925/13.

¹⁶⁸ MNL-HBML VII. 2/b. 46. d. P. 1193/1922/2; 47. d. P. 4259/1922/2; P. II. 2096/1922/7; 48. d. P. 556/1922/12; P. V. 2483/1922/17.

¹⁶⁹ MNL-HBML VII. 2/b. 70. d. P. II. 2353/1926/18.

¹⁷⁰ SCHUBERT IGNÁCZ: A polgári perjog reformja. *Jogtudományi Közlöny* 1910 (45. évf) 39. sz. 331.

dogmatikai alapokon nyugvó perrendtartásként jelent meg, amely hibáira csak a bírói gyakorlat volt képes megfelelően rávilágítani.

A Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltárának gyűjteményéből, számomra csak a debreceni kir. ítélőtábla periratai álltak a rendelkezésemre. Szerencsére a peranyagok között, az ügy menetéből adódóan megismerhettem a kir. Járásbíróság, a kir. Törvényszék, és bizonyos esetekben a kir. Cúria iratanyagait is. A dobozokon feltüntetett jelzetek alapján az egyes dobozokban körülbelül 400-500 periratnak kellett volna állnia, ezzel szemben legfeljebb dobozonként 300 perirat volt belsejükben. Ezt azért tartom lényegesnek megemlíteni, mert a dobozok perirat tartalma vegyesen tartalmazott polgári és büntető pereket a debreceni kir. ítélőtábla ügyanyagából. Mindezekből következik, hogy a vizsgált időintervallumban fellelhető összes peranyag minden bizonnyal nem állt a rendelkezésemre.

Az ítélkezési gyakorlat első problematikus területe, hogy a kutatásom tárgyát képező perek, vagyis amelyekben a bíróság a pergátló kifogások letárgyalását rendelte el, nagyon hosszadalmas eljárásoknak bizonyultak a gyakorlatban. Ennek elsődleges indoka lehet, hogy mind a pergátló kifogást helybenhagyó, mind a pergátló kifogást elvető bírósági határozat ellen önálló fellebbevitel áll a felek rendelkezésére. A járásbíróság pergátló kifogásokat elvető határozata ellen is van lehetőség a fellebbezésre, ekkor az ügy érdemi döntését magában foglaló határozatban szerepel a pergátló kifogások tényállása. Ennél fogva az alperes ezen határozat alapján képes a pergátló kifogások tárgyában fellebbezési kérelmet benyújtani.

Az ítélkezési gyakorlatban ez úgy nyilvánult meg, hogy az alperes szinte minden esetben élt fellebbezési kérelmével¹⁷¹, és az ügyek nagy részénél – ahelyett, hogy magánjogi igényét a megfelelő helyen és módon újra érvényesítette volna – a felperes is a fellebbezési eljárás keretében akarta eldönteni a pergátló kifogás tárgyában felmerült vitát.¹⁷²

A másik indoka az lehet a meghosszabbodott eljárásoknak, hogy a vizsgált időintervallumban nem volt egy egységes magánjogi kódex, amely segítette volna a bíróság munkáját.

¹⁷¹ MNL-HBML VII. 2/b.36. d. P. 3499/1918/9; 38. d. P. II. 1014/1920/17; 39. d. P. II. 33/1921/7; 46. d. P. 1193/1922/2; 47. d. P. 3307/1918/2; 49. d. P. II. 2762/1922/7; 56. d. P. I. 1957/1922/17; 58. d. P. IV. 2291/1924/14; 60. d. P. III. 486/1925/25; 62. d. P. III. 1275/1924/4; 66. d. P. III. 243/1926/9; 67. d. P. I. 827/1926/21; 69. d. P. 1595/1926/2; 70. d. P. IV. 779/1922/7; 80. d. P. IV. 1177/1927/7; 93. d. P. III. 957/1930/4.

¹⁷² MNL-HBML VII. 2/b. 36. d. P. II. 102/1920/6; 38. d. P. II. 749/1920/10; 40. d. P. II. 687/1921/7; 42. d. P. I. 1380/1922/14; 47. d. P. II. 2096/1922/7; 48. d. P. III. 2584/1922/5; 51. d. P. II. 1204/1923/18; 56. d. P. III. 2191/1923/14; 59. d. P. III. 3024/1924/15; 61. d. P. IV. 4532/1922/24; 63. d. P. III. 2682/1925/13; 80. d. P. I. 5925/1928/17; 81. d. P. VII. 6776/1928/10; 84. d. P. II. 3140/1928/20; 90. d. P. 4528/1925/5; 93. d. P. II. 658/1930/5.

Az ítélkezési gyakorlat feldolgozása alapján elmondható, hogy a pergátló kifogások tárgyában hozott ítéletek, amelyek akár a felülvizsgálati bíróság eljárást is kimerítették, körülbelül átlagosan egy év hosszúságúra nyúltak el. Álláspontom szerint ez hosszú idő a pergátló kifogások letárgyalását illetően, ugyanis a Pp. osztott tárgyalási rendszerének is az lenne a célja, hogy a bíróság a pergátló kifogások kapcsán rövid időn belül határozzon. Az átlagos egy év megállapításánál a bírói gyakorlatot e tekintetben nem vettem figyelembe 1922-ig, mivel véleményem szerint az I. Világháború alatt fennálló ítélkezési moratórium¹⁷³ a háború végével olyan ügyszerhet okozott, hogy nem tartottam relevánsnak ennek az időszaknak a figyelembe vételét az egész időintervallum tekintetében.

A felvetett problémára reflektálva két olyan következtetést vontam le, amely akár egymás mellett is alkalmazható. Álláspontom szerint a Pp. szabályozását meg kellett volna változtatni a tekintetben, hogy a pergátló kifogások tárgyában született helybenhagyó ítélet esetén a felperes ne kezdeményezhessen fellebbezési eljárást, vagy legalábbis csak kivételes esetekben. Álláspontom szerint ezzel elkerülhető lenne, hogy a perek egy része hosszasan elhúzódjon. A szabályozás véleményem szerint nem szűlné anomáliákat, mivel a felperes szempontjából a pergátló kifogást helybenhagyó ítélet ellen benyújtott fellebbezési kérelem kevesebb esélyt nyújt számára, még abban az esetben is, ha megalapozottan tudja, hogy a bíróság téves ítéletet hozott. Felperesnek a keresetlevél újbóli beadása, ugyanolyan joghatást vált ki, mintha valamilyen indokok alapján a fellebbezési bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatja. Ezek alapján nem látom érdemesnek fenntartani a felperes fellebbezési lehetőségét a pergátló kifogások tekintetében.

Másik lehetséges következtetésként azt vontam le, hogy a felek kérelmére a bíróságnak ún. „előzetes döntéshozatal” céljából meg kellett volna küldenie a kir. Cúriának a peranyagot. Bár a paradox elképzelés lehet, hogy egy – az érdemi ügyekhez képest – csekélyebb jelentőségű eljárást utalnék a kir. Cúria hatáskörébe, azonban álláspontom szerint egy bizonyos számú határozatát követően kialakulna egy olyan joggyakorlat, hogy a bíróság el tudja dönteni következetesebben¹⁷⁴ a pergátló kifogásokat, illetve a felek mérlegelhetik esélyeiket a fellebbezés során. Ügyszer szempontjából nem vitatom, hogy a kir. Cúria ügyeinek száma akár jelentősen is megnőhet, azonban véleményem szerint a pergátló kifogások eldöntése nem okozna nagy problémát. Továbbá az ilyen ügyszer torlódás csak

¹⁷³TELLER MIKSA: Polgári igazságszolgáltatás a moratórium és a háború ideje alatt. *Jogtudományi Közlöny* 1914 (49. évf) 33. sz. 345.

¹⁷⁴BAJZÁTH JÁNOS: Ténykérdések és jogkérdések. *Jogtudományi Közlöny* 1914 (49.évf) 16. sz. 161.

egy kis ideig állna fenn, mivel hamar ki tudna alakítani a kir. Cúria egy következetes álláspontot.

A bírói gyakorlat alapján felmerülő következő problémás terület a hatodik pergátló kifogás kapcsán jelenik meg. A perképesésre emelt kifogás esetén a Pp. úgy rendelkezik, hogy a pergátló kifogás alapossága esetén első körben hiánypótlásra szólítja fel a félt, majd ezt követően – ha ennek nem tesz eleget – szünteti meg a pert.¹⁷⁵ A bírói gyakorlat azonban figyelmen kívül hagyta a hiánypótlás elrendelését. A bíróság ilyen esetekben is megszüntette a pert, és perköltségben marasztalta a felet.¹⁷⁶ Az ilyen tárgyú felülvizsgálati kérelmeknek a kir. Cúria rendre helyt adott, és jogszabálysértőnek mondta ki az alsóbb bíróságok ítéletét.¹⁷⁷

Végezetül megemlíteném, hogy a kutatási intervallumomon kívül esik az a novelláris módosítás, amely a törvény egyszerűsítéséről rendelkezik, mégis említésre méltónak találom ehelyütt. APp. második novelláris módosítása, a törvénykezés egyszerűsítéséről szóló 1930:XXXIV. tc. változtatott olyan rendelkezéseken, amelyek a permenet hatékonyságát szolgálják.¹⁷⁸ E törvény 13. §: *A bíróság az érdemleges tárgyalást a perfelvételre bejelentett ügyek elintézése után a perfelvételi határnapon sürgősség esetén kívül is köteles megtartani abban az esetben, ha az érdemleges tárgyalás előkészítése nem mutatkozik szükségesnek.*¹⁷⁹ Álláspontom szerint ebből is látszik, hogy az általam javasolt következtetésekkel ellentétben, ugyanazt a célt a jogalkotó is realizálni kívánta, azonban máshogyan érte el.

Elméleti aspektusból górcső alá véve az 1911:I. tc-et, tekintettel a fentebb említett bírói gyakorlatra és annak hibáira, továbbra is amellet az álláspontot képviselem, hogy a Pp. szabályozása nem volt következetes a tekintetben, hogy az alperes érdemleges perbebocsátkozását követeli meg a per létrejöttéhez, de mégis olyan terminológia használatát engedte meggyökeresedni az ítélezési gyakorlatban, amely ennek ellenkezőjét feltételezi. A bírói gyakorlatban „a bíróság a pert megszünteti” kifejezés terjedt el. Véleményem szerint elvárható, hogy a Pp. és annak gyakorlata elméleti oldalról is következetes legyen, mert a perirolalom legvitatottabb kérdését hagyja rendezetlenül. Elképzelhető, hogy egyesek szerint

¹⁷⁵ MNL-HBML VII. 2/b. 63. d. P. III. 2682/1925/13; 68. d. P. IV. 1424/1926/36.

¹⁷⁶ MNL-HBML VII. 2/b. 48. d. P. I. 1916/1923/14; 61. d. P. IV. 4532/1922/24; 71. d. P. IV. 2243/1922/9.

¹⁷⁷ MNL-HBML VII. 2/b. 92. d. P. II. 2325/1931/18.

¹⁷⁸ BALÁS P. ELEMÉR: *A Magyar Polgári Törvénykezési jog fejlődése a Világháború után*, Kolozsvári Tudományegyetem Kiadványa, Kolozsvár, 1941. 7.

¹⁷⁹ GOMBOS BERTALAN: *A Polgári Perrendtartás Magyar Novellái az 1918. évi államfordulat óta*, Szerző Kiadása, Királyhelmec, 1938. 12.

ennek a terminológiának az alkalmazása nem jelent gondot, mivel a gyakorlat nem így tekintí, azonban álláspontom szerint egy olyan kimagasló mű tekintetében, mint az 1911:I. tc. elvárható a szabályok elméleti és a gyakorlati kiforrottsága is.

Elméleti megközelítésben továbbá problémásnak tartom a Pp. 180. §-át, amelyet álláspontom szerint hatékonysági és célszerűségi szempontokat követve ki kellett volna egészíteni. A kiegészítés csak azt a résztét érintené, amely alapján az alperes a pergátló kifogásokra az érdemleges tárgyaláson csak annyiban élhet, amennyiben valószínűsíti, hogy korábban kifogásait hibáján kívül nem érvényesíthette. Álláspontom szerint célszerű lett volna beemelni a törvényszövegbe egy határidő, vagy bizonyos számú határnap megjelölését, amely határidő letelte/határidő bekövetkezte előtt az alperes még valószínűsítheti kifogását, azt követően már nem. Ezt azért tartom lényegesnek, mert túl nagy teret enged ezzel a jogalkotó az alperesnek az érdemi tárgyalás ideje alatt. Álláspontomat az indokolja, hogy alperes tegyen azért, hogy kifogásait érvényesíteni tudja, és csak olyan esetekben tehesse meg kifogásait a határidőre tekintet nélkül, amely esetekben a bíróság úgy ítéli meg, hogy megfelelő annak megvizsgálása.

Összegezve az eddigieket, arra a megállapításra jutottam, hogy a tárgyalási rendszereket meg lehet vizsgálni a pergátló körülmények tükrében. Már a peralapítás szakaszában a tárgyalási rendszerek különbségei erőteljesen érezhetőek, így a perakadályok, más néven pergátló körülmények vizsgálata is elengedhetetlen ahhoz, hogy teljes képet kaphassunk a tárgyalási rendszerekről. A dolgozatomban igyekeztem kitérni a perakadályok mibenlétére és azoknak eldöntésére is, amely hozzájárul a tárgyalási rendszerek megítéléséhez.

Az osztott tárgyalási rendszer górcső alá vétele kapcsán látható, hogy mennyire meghatározza az adott tárgyalási rendszer a per alapításának szakaszát. Álláspontom szerint az osztott tárgyalási rendszer hatékonyságát, célszerűségét és gyorsaságát tekintve megfelelő tárgyalási rendszer, természetesen a háttérben álló rendelkezések viszonyától függ annak működése. Megjegyzem az osztott tárgyalási rendszer, a vegyes vagy az egységes tárgyalási rendszernél nem alkalmasabb. Az egyes tárgyalási rendszerek összehasonlításához olyan objektív támpontokat kellene keresni, amelyek álláspontom szerint nem kivitelezhetőek. Ugyanis hazánkban nem volt két egymástól eltérő tárgyalási rendszer, időben egymáshoz közel a polgári peres eljárások tekintetében, és a történelem alapján erre igen kevés esély is lenne. Azonban még az időben közelség – vagyis a hasonló életviszonyok, társadalmi és

infrastrukturális közeg – sem nyújtana megfelelő objektivitást, hogy a tárgyalási rendszereket összehasonlítsuk. Jogelméleti szempontból persze tehetők ilyesfajta kísérletek, és minden bizonnyal már volt is rá precedens, azonban véleményem szerint elméleti megközelítésben is sok olyan kérdéssel találkozunk, amelyek eldöntése hosszas vitákhoz vezetne. Illetőleg hiába tűnik hatékonyabbnak elméleti oldalról az egyik tárgyalási rendszer a másikkal szemben, annak hatékonyságát csak az ítélkezési gyakorlat figyelembevételével lehet kellőképpen mérni.

Végezetül kíváncsian várom a 2017-re kitűzött új polgári perrendtartás eredményeit, kíváltképpen, hogy milyen tárgyalási rendszer alkalmazása mellett dönt majd a jogalkotó. A feladat mindenképpen fel van adva számára, mivel bármelyik tárgyalási rendszer koncepciójában képzelel el az új polgári perrendtartást, annak rendelkezései, szabályozása fogja eldönteni hatékonyságát, célszerűségét és gyorsaságát.

VI. BIBLIOGRÁFIA

VI./1. Elsődleges források

- Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltár: VII. 2/b. 36. doboz – 99. doboz
- Az 1901. évi október hó 24-ére meghirdetett *Országgyűlés Képviselőházának Irományai*, III. Kötet, 102. szám, Pesti Könyvnyomda Rt., Budapest, 1902.
- Az 1906. évi május hó 19-ére meghirdetett *Országgyűlés Képviselőházának Irományai*, XVII. Kötet, 594. szám, Pesti Könyvnyomda Rt., Budapest, 1907.
- Az 1910. évi június hó 25-ére meghirdetett *Országgyűlés Képviselőházának Irományai*, VI. Kötet, 17. szám, Pesti Könyvnyomda Rt., Budapest, 1911.

VI./2. Irodalom jegyzék

- ADMELO GÉZA: Szóbeli eljárás és fellebbezés ténykérdésben. *Jogtudományi Közlöny* 1915 (50. évf) 12. sz. 146-147.
- AIGNER LAJOS: *Polgári törvénykezési eljárás*, Nyomtatott Bagó Mártonnál, Buda, 1869.
- ALMÁSI ANTAL: *Polgári perrendtartás és a magánjog*, Pfeifer Ferdinánd Nemzeti Könyvkereskedésének Bizománya, Budapest, 1912.
- ANTALFY MIHÁLY: *Polgári Perrendtartás*, I. Kötet, Wessely és Horváth Szedőgépüzemű Gépnyomdájában, Pécs, 1915.
- ANTALFY MIHÁLY: *Polgári Perrendtartás*, II. Kötet, Wessely és Horváth Szedőgépüzemű Gépnyomdájában, Pécs, 1915.
- BACSÓ JENŐ: *A jogvédelem előfeltételei a polgári perben*, Wízner és Dávid motorerőre berendezett könyvnyomdájában, Máramarossziget, 1910.
- BACSÓ JENŐ: *A polgári per célja*, Studium Könyvkiadó Rt., Debrecen, 1934.
- BACSÓ JENŐ: *A Polgári Perrendtartás Tankönyve*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1917.
- BACSÓ JENŐ: *Tudományos Perjog*, Stúdium Könyvkiadó Rt., Debrecen, 1937.
- BAJZÁTH JÁNOS: Ténykérdések és jogkérdések. *Jogtudományi Közlöny* 1914 (49.évf) 16. sz. 161-162.
- BALÁS P. ELEMÉR: *A Magyar Polgári Törvénykezési jog fejlődése a Világháború után*, Kolozsvári Tudományegyetem Kiadványa, Kolozsvár, 1941.

- BARTHA BÉLA: *Ideiglenes Polgári Perrendtartás*, A cs. k. udvari és álladalmi nyomdájából, Bécs, 1952.
- BERNHARD MIKSA: *A Polgári Peres eljárás hatályos szabályai*, Bernhard György kiadásában, Budapest, 1942.
- BÜLOW: *Die Lehre von den Processeinreden und die Processvoraussetzungen*. Giessen. 1868
- C.H. VAN RHEE (ed.): *European Traditions in Civil Procedure*, Intersentia Antwerpen, Oxford, 2005.
- FABINYI TIHAMÉR: *A Polgári Perrendtartás Törvénye és Joggyakorlata*, I. Kötet, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1931.
- FALCSIK DEZSŐ: *A Polgári Perjog Tankönyve*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1907.
- FALCSIK DEZSŐ: *A Polgári Perjog Tankönyve*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1910.
- FODOR ÁRMIN: *A Polgári Perrendtartás*, Kiadja Ráth Mór, Budapest, 1912.
- FODOR ÁRMIN: *A Polgári Perrendtartás. Jogtudományi Közlöny 1910 (45. évf) 48. sz. 413-414.*
- FODOR ÁRMIN (Előadássorozat): *A Polgári Perrendtartás Alapelvei*, Franklin-Társulat, Budapest, 1914.
- FÖLDES ISTVÁN: *A Magyar Polgári Perrendtartás*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1944.
- FÖVENYESSY LAJOS: *A szóbeli tárgyalás az új polgári perrendtartás szerint. Jogtudományi Közlöny 1913 (48. évf) 19. sz. 164-166.*
- GAÁR VILMOS: *A Magyar Polgári Perrendtartás magyarázata*, I. Kötet, Athenaeum irodalmi és nyomdai Rt., Budapest, 1911.
- GAÁR VILMOS: *A Magyar Polgári Perrendtartás magyarázata*, II. Kötet, Athenaeum irodalmi és nyomdai Rt., Budapest, 1911.
- GALLAI BÉLA: *Gyorsírás a polgári perrendtartásban. Jogtudományi Közlöny 1913 (48. évf) 42. sz. 363-364.*
- GISKÁN JAKAB: *Helyén való volna-e a Pp. életbeléptetésének az elhalasztása? Jogtudományi Közlöny 1914. (49. évf) 17. sz. 175-177.*
- GOMBOS BERTALAN: *A Polgári Perrendtartás Magyar Novellái az 1918. évi államfordulat óta*, Szerző Kiadása, Királyhelmece, 1938.

- HAENDEL VILMOS: *A perbeli cselekmények koncentrációja a magyar perjogi fejlődés szolgálatában*, Ifj. Ludvig és Janovits Könyvnyomdája, Miskolc, 1932.
- JANCsó GYÖRGY: *A Magyar Polgári Perrendtartás rendszeres kézikönyve*, I. Kötet, Athenaum irodalmi és nyomdai Rt., Budapest, 1915.
- JANCsó GYÖRGY: *A Magyar Polgári Perrendtartás rendszeres kézikönyve*, II. Kötet, Athenaum irodalmi és nyomdai Rt., Budapest, 1915.
- JENEY GYULA: *A polgári per felei*, Kézirat, Debrecen, 1938.
- JUHÁSZ ANDOR: A perrendtartás küszöbén. *Jogtudományi Közlöny* 1914 (49. évf) 11. sz. 101-104.
- KATONA ARTÚR: *Polgári per jog kalauza*, Politzer Zsigmond és fia kiadásában, Budapest, 1934.
- KENDE ISTVÁN: *A mulasztás, annak következményei és orvoslási módjai*, Kézirat, Debrecen, 1946.
- KENGYEL MIKLÓS: *Magyar Polgári Eljárásjog*, Osiris Kiadó, Budapest, 2013.
- KOVÁCS KÁROLY: Fellebbezés a pergátló kifogás kérdésében. *Jogtudományi Közlöny* 1917 (52. évf) 14. sz. 132-133.
- KOVÁCS MARCEL: *A Polgári Perrendtartás Magyarázata*, I. Kötet, Pesti Könyvnyomda Rt., Budapest, 1927.
- KOVÁCS MARCEL: *A Polgári Perrendtartás Magyarázata*, II. Kötet, Pesti Könyvnyomda Rt., Budapest, 1927.
- LAKATOS TIBOR: *A jogvédelem előfeltételei a polgári perben*, Kézirat, Debrecen, 1947.
- MAGYARY GÉZA: *Magyar Polgári Perjog*, Franklin-Társulat Magyar Irod. Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1913.
- MAGYARY GÉZA: *Magyar Polgári Perjog*, Franklin-Társulat Magyar Irod. Intézet és Könyvnyomda, Budapest, [1924.]
- MAGYARY GÉZA: *Magyar Polgári Perjog*, Franklin-Társulat Magyar Irod. Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1940
- MAGYARY GÉZA: *Összegyűjtött dolgozatai*. Magyar Tudományos Akadémia kiadása, Budapest, 1942.
- MENYHÁRT GÁSPÁR: *A Magyar Polgári Perjog*, Szerző kiadása, Budapest, 1934.
- MEZEI BARNA: *Magyar Jogtörténet*, Osiris Kiadó, Budapest, 2007.
- NACSA MÓNIKA: Az 1911. évi I. törvénycikk jogtudományi fogadtatásainak részleteiről. *GlossaIuridica* 2012 (3. évf) 1. sz.

- NAGY ÁRPÁD: *A polgári per alapelvei*, Kézirat, Debrecen, 1948.
- NÁNÁSSY ANDOR: *A pergátló kifogások jelentősége polgári eljárási jogunkban és annak perorvoslati rendszerében*, Kézirat, Debrecen, 1934.
- NÓNAY GYÖRGY JÓZSEF: *Az ítélet jogereje a polgári perben*, Kézirat, Debrecen, 1934.
- PAPOLCZY GYULA: *A polgári per jogi természete*, Kézirat, Debrecen, 1938.
- PETRIK ALADÁR: A per előkészítése a járásbíróági eljárásban. *Jogtudományi Közlöny* 1913 (48. évf) 14. sz. 123.
- PLÓSZ SÁNDOR: *A Magyar Polgári Perrendtartás Tervezte*, Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomda, Budapest, 1885.
- PLÓSZ SÁNDOR: *A polgári per szerkezete az új perrendtartásban*. Pfeifer Ferdinánd Nemzeti Könyvkereskedése, Budapest, 1911.
- SÁRFFY ANDOR: *Magyar Polgári Perjog*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1946.
- SCHUBERT IGNÁCZ: A polgári perjog reformja. *Jogtudományi Közlöny* 1910 (45. évf) 39. sz. 331-332.
- STIPTA ISTVÁN: *A magyar bírósági rendszer története*, Multiplex Media, Debrecen, 1998.
- SZABÓ LÁSZLÓ: *Az igazság, mint a polgári per célja*, Kézirat, Debrecen, 1938.
- SZOLNOKI ISTVÁN: *Az új polgári perrendtartás magyarázata*, Lukács L. Nyomdájából, Pest, 1852.
- TELLER MIKSA: Polgári igazságszolgáltatás a moratórium és a háború ideje alatt. *Jogtudományi Közlöny* 1914 (49. évf) 33. sz. 345-346.
- TÉRFY GYULA: *A polgári perrendtartás*, Stampfel-féle Könyvkiadóhivatal, Budapest, 1914.
- TÉRFY GYULA: A polgári perrendtartás javaslata. *Jogtudományi Közlöny* 1910 (45. évf) 30. sz. 249-250.
- TÉRFY GYULA: A polgári perrendtartás megalkotása. *Jogtudományi Közlöny* 1915 (50. évf) 1. sz. 2-3.
- TÉRFY GYULA: *Az új Polgári Perrendtartás*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1914.
- TÓTH KÁROLY: *Polgári Törvénykezési Jog*, Hegedűs és Sándor Irodalmi és Nyomdai Rt., Debrecen, 1923.
- VALENTA PÁL: *A pergátló kifogások a gyakorlatban*, Kézirat, Debrecen, 1940.

- ZLINSZKY IMRE: *Két legújabb törvényhozási mű a Polgári Perjog köréből*, Az MTA könyvkiadó-hivatala, Budapest, 1880.

VI./3. Jogforrások

- 1868. évi LIV. tc. a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában
- 1871. évi VIII. tc. a bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről
- 1881. évi LIX. tc. a polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868. évi LIV. törvénycikk módosítása tárgyában
- 1884. évi XVII. tc. ipartörvényről
- 1893. évi XVIII. tc. a sommás eljárásról
- 1907. évi XIX. tc. az ipari és kereskedelmi alkalmazottaknak betegség és baleset esetére való biztosításáról
- 1911. évi I. tc. a polgári perrendtartásról
- 1952. évi III. tv. a polgári perrendtartásról